JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

CHRISTINE STIX-HACKL

26 päivänä syyskuuta 2002 [1]

Sisällys

I Johdanto I-10827

II Vaatimukset ja valitusperusteet I-10828

III Asian tarkastelu I-10832

A Valitusperusteet, jotka koskevat päätöksen muodollisen lainmukaisuuden oikeudellisesti virheellistä arviointia I-10832

1. Menettelyllisten oikeuksien loukkaaminen komission toiminnassa (ensimmäinen valitusperuste) I-10832

a) Virallisperiaatteen loukkaaminen komission toiminnassa ja tämän virheen korjaamismahdollisuus I-10832

b) Puolustautumisoikeuksien loukkaaminen ja korjaamismahdollisuus I-10836

2. Komission päätöksenteko (toinen valitusperuste) I-10839

a) Päätösvaltaisuus komission tehdessä päätöstä I-10840

b) Komission päätöksen todistusvoimaiseksi saattamisen sääntöjenmukaisuus ja tiedoksi annetun version ja päätökseen sisältyvän version sisällöllinen yhtäpitävyys I-10842

B Valitusperuste, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ylittänyt toimivaltansa (kolmas valitusperuste) I-10847

C Valitusperuste, jonka mukaan päätöksen aineellista sääntöjenmukaisuutta on arvioitu oikeudellisesti virheellisellä tavalla (neljäs valitusperuste) I-10849

1. Tietojenvaihtojärjestelmään osallistumisesta johtuva erillinen kilpailusääntöjen rikkominen I-10849

1 — Alkuperäinen kieli: saksa.

2. Tietojenvaihtojärjestelmän ja hintojen vahvistamisen kielteinen vaikutus EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklassa tarkoitettuun "tavanomaiseen kilpailuun" . I-10855

a) Kattaako tavanomaisen kilpailun käsite ihanteelliseen kilpailuun kohdistuvat lainmukaiset häiriöt ja jos kattaa, niin missä laajuudessa? I-10857

b) Tavanomaisen kilpailun haittaamisena tarkastellun "yhdenmukaistettujen menettelytapojen" käsitteen ristiriitainen soveltaminen I-10860

c) "Tavanomaisen kilpailun" käsitteen ristiriitainen soveltaminen EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 ja 5 kohdan yhteydessä I-10863

D Sakkoa koskevat valitusperusteet I-10865

1. Syyllisyysperiaatteen riittämätön huomioon ottaminen (viides valitusperuste) .. I-10865

2. Tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista koskevan sakon osan määrittäminen (kuudes valitusperuste) I-10867

3. Päätöksen perustelujen puutteellisuus sakon määrän osalta (seitsemäs valitusperuste) I-10873

E Valitusperuste, jonka mukaan menettelyn kesto loukkaa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyä yleissopimusta (kahdeksas valitusperuste) .. I-10876

IV Ratkaisuehdotus I-10884

I Johdanto

1. Nyt käsiteltävänä oleva valitus koskee ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-141/94 11.3.1999 antamaa tuomiota [2] (jäljempänä valituksenalainen tuomio).

2. Sen osalta, miten terästeollisuuden ja komission suhteet kehittyivät 1970-luvulta 1990-luvulle, ja erityisesti siltä osin kuin on kysymys alan ilmeistä kriisitilaa koskevista toimenpiteistä ja terästeollisuusyritysten eräiden tuotteiden valvontajärjestelmän käyttöönotosta 19 päivänä heinäkuuta 1988 tehdystä komission päätöksestä 2448/88/EHTY [3] (jäljempänä päätös N:o 2448/88), viittaan valituksenalaiseen tuomioon. Päätökseen N:o 2448/88 perustuvan valvontajärjestelmän soveltaminen päättyi 30.6.1990, ja se korvattiin yrityskohtaisella ja vapaaehtoisella tietojenantojärjestelmällä. [4]

3. Komissio kohdisti "eurooppalaisten teräspalkintuottajien välisiä sopimuksia ja

2 — Thyssen v. komissio (Kok. 1999, s. II-347).

3 — EYVL L 212, s. 1.

4 — Ks. valituksenalaisen tuomion 33 kohta.

yhdenmukaistettuja menettelytapoja koskevan, EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan soveltamisesta 16 päivänä helmikuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/215/EHTY" [5] (jäljempänä päätös) 17 eurooppalaiseen terästeollisuusyritykseen ja yhteen niiden toimialajärjestöön. Komission mukaan ne, joille päätös oli osoitettu, olivat rikkoneet Euroopan hiili- ja teräsyhteisön kilpailuoikeutta, koska ne olivat kilpailua rajoittavalla tavalla ottaneet käyttöön tietojenvaihtojärjestelmän, vahvistaneet hinnat ja jakaneet markkinat. Komissio määräsi 14 yritykselle sakkoja. Thyssen Stahl AG:lle (jäljempänä valittaja) komissio määräsi 6 500 000 ecun suuruisen sakon.

4. Useat asianomaisista yrityksistä, muun muassa valittaja, sekä toimialajärjestö nostivat päätöksestä kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hyväksyi valittajan kanteen osittain ja alensi valittajan sakon 4 400 000 euroon.

5. Valittaja on yhteisöjen tuomioistuimen kirjaamoon 25.5.1999 toimittamallaan valituskirjelmällä hakenut muutosta tähän tuomioon.

5 — EYVL L 116, s. 1.

II Vaatimukset ja valitusperusteet

6. Valittaja vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

1) kumoaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-141/94 11.3.1999 antaman tuomion siltä osin kuin siinä on määrätty valittajalle 4 400 000 euron sakko (tuomiolauselman 2 kohta), hylätty valittajan kanne (tuomiolauselman 3 kohta) ja velvoitettu valittaja vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan ja korvaamaan puolet komission oikeudenkäyntikuluista (tuomiolauselman 4 kohta),

2) kumoaa 16.2.1994 tehdyn komission päätöksen C(94) 321 lopullinen 1, 3 ja 4 artiklan siltä osin kuin niitä ei ole jo kumottu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-141/94 11.3.1999 antamalla tuomiolla ja

3) velvoittaa komission korvaamaan ensimmäisessä oikeusasteessa ja muutoksenhakuasteessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

Komissio vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

1) hylkää valituksen ja

2) velvoittaa valittajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

7. Valittaja vetoaa valituksessaan seuraaviin *valitusperusteisiin*:

Ensimmäinen valitusperuste

"Tuomiossa on loukattu menettelyllisiä periaatteita usealla tavalla. Erityisesti valittajan menettelyllisten oikeuksien ulottuvuus on jätetty huomiotta, valittajan oikeutta tulla kuulluksi ja sen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on loukattu, ja virallisperiaatteesta johtuva velvollisuus selvittää myös yrityksille edulliset tosiseikat on jätetty täyttämättä.

Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen katsoessaan, että tällaiset hallinnollisessa menettelyssä tapahtuneet menettelyvirheet on korjattu oikeudenkäyntimenettelyn kuluessa."

Toinen valitusperuste

"Tuomiossa on jätetty huomiotta komission vuoden 1993 työjärjestykseen sisältyvät muotomääräykset, jotka koskevat komission päätösten saattamista todistusvoimaisiksi, ja siinä on näin ollen katsottu perusteettomasti, että on olemassa pätevästi todistusvoimaiseksi saatettu päätös."

Kolmas valitusperuste

"Tuomio on ristiriidassa EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklan kanssa, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ylittänyt toimivaltansa riidanalaisen päätöksen valvonnan osalta."

Neljäs valitusperuste

"Tuomio on ristiriidassa EHTY:n perustamissopimuksen *65* artiklan 1 kohdan kanssa useassa eri suhteessa seuraavin tavoin:

Tuomio on oikeudellisesti virheellinen, koska siinä on pidetty tilausten ja toimitusten seurantaa EHTY:n perustamissopimuksen *65* artiklan 1 kohdan erillisenä rikkomisena, vaikkei siinä ole pystytty perustelemaan käsitystä, että tietojen vaihdolla oli kilpailunvastainen vaikutus. Tuomio on oikeudellisesti virheellinen myös sen johdosta, että siinä on katsottu käsitteen 'tavanomainen kilpailu' virheellisen tulkinnan perusteella, että tilausten ja toimitusten seuranta haittasi tavanomaista kilpailua.

Tuomio on oikeudellisesti virheellinen, koska siinä on pidetty hintojen vahvistamiseen liittyviä menettelytapoja, joista valittajaa moitittiin, EHTY:n perustamissopimuksen *65* artiklan 1 kohdan rikko-

misena. Tuomiossa on myös tältä osin tukeuduttu EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun käsitteen 'tavanomainen kilpailu' virheelliseen tulkintaan."

Viides valitusperuste

"Tuomiossa on lisäksi rikottu EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohtaa ja loukattu syyllisyysperiaatetta, koska siinä on yliarvioitu valittajan syyllisyyden aste. Tuomiossa ei ole etenkään otettu huomioon seurauksia, joita aiheutuu siitä, että EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu 'tavanomaisen kilpailun' käsite on todettu epäselväksi, ja siinä on katsottu virheellisesti, että valittaja oli täysin tietoinen menettelytapojensa lainvastaisuudesta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen toiminut väärin, kun se ei ole sakon suuruutta määrittäessään ottanut lieventävänä asianhaarana huomioon sitä, että valittaja oli tosiasiallisesti vain vähäisessä määrin tiennyt käyttäytymisensä lainvastaisuudesta."

Kuudes valitusperuste

"Siltä osin kuin on kysymys tilausten ja toimitusten seurannasta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lisäksi rikkonut EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohtaa, koska se ei ole riittävissä määrin tarkastellut tietojen vaihdon taloudellisia vaikutuksia sakon suuruutta määrittäessään, ja koska se on siten yliarvioinut nämä vaikutukset. Se, että tietojen vaihdosta on määrätty erillinen sakko, on lisäksi lainvastaista jo sen perusteella, ettei kysymys ole erillisestä rikkomisesta."

Seitsemäs valitusperuste

"Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta vaatimuksen, jonka mukaan sakon määrittämistä on perusteltava riittävästi, ja se on siten rikkonut EHTY:n perustamissopimuksen 15 artiklaa. Se on jättänyt huomiotta, ettei perustelujen puutteellisuutta voida korjata oikeudenkäyntimenettelyssä."

Kahdeksas valitusperuste

"Koska oikeudenkäyntimenettely on kestänyt liian kauan eli lähes viisi vuotta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on loukannut valittajan oikeutta saada oikeussuojaa kohtuullisen ajan kuluessa."

Yhteenveto valitusperusteista ja niiden osista eriteltyinä keskeisten oikeudellisten seikkojen perusteella

8. Yksittäisiä valitusperusteita ja niiden osia koskevista toteamuksista ilmenee, että valittajan mukaan EHTY:n perustamisso-

pimusta on rikottu usealla tavalla. Kun valitusperusteista esitetään keskeisiin oikeudellisiin seikkoihin perustuva yhteenveto, voidaan todeta, että valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisessa tuomiossa rikkonut yhteisön oikeutta, koska se on

— tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että päätös on *muodollisesti lainmukainen*, vaikka komissiossa käydyssä menettelyssä on loukattu menettelyllisiä oikeuksia (*ensimmäinen* valitusperuste) ja päätöstä ei ole tehty sääntöjenmukaisesti (*toinen* valitusperuste);

— ylittänyt EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklan 1 kohtaan perustuvan *valvontatoimivaltansa* (*kolmas* valitusperuste);

— tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että päätös on *aineellisesti lainmukainen*, vaikka EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaa ei ollut rikottu (*neljäs* valitusperuste), sillä tietojenvaihtojärjestelmään [6] osallistumista ei voida pitää erillisenä kilpailusääntöjen rikkomisena ja tietojenvaihtojärjestelmällä ja hintojen vahvistamisilla ei voinut olla mitään kielteistä vaikutusta "tavanomaiseen kilpailuun";

— tehnyt oikeudellisen virheen arvioidessaan *sakkoja ja niiden perusteluja* (*viides*, *kuudes* ja *seitsemäs* valitusperuste)

— on *ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 6 artiklan* vastaisesti laiminlyönyt oikeussuojan takaamisen kohtuullisessa ajassa (*kahdeksas* valitusperuste).

9. Seuraavassa tarkastelussa noudatetaan tämän yhteenvedon järjestystä. Valittajan valitusperusteiden, niiden osien ja niihin sisältyvien väitteiden samoin kuin komis-

6 — Valittaja puhuu "tilausten ja toimitusten seurannasta" (yksikössä), mutta tarkoittaa epäilemättä sekä teräsputkikomiteassa tapahtunutta tilausten ja toimitusten seurantaa että Walzstahl-Vereinigungissa harjoitettua tietojenvaihtoa. Koska sillä, oliko olemassa kaksi toisiaan täydentävää tietojenvaihtojärjestelmää (ks. valituksenalaisen tuomion 371 kohta), ei valittajan tapauksessa näytä olevan mitään merkitystä päätöksen, valituksenalaisen tuomion tai valittajan väitteiden kannalta, jäljempänä puhutaan johdonmukaisesti tietojenvaihtojärjestelmästä eikä -järjestelmistä.

sion väitteiden osalta noudatetaan näiden yksittäisten kohtien järjestystä.

10. Nyt esillä olevassa asiassa esitetyt valitusperusteet vastaavat sisällöltään suuressa määrin rinnakkaisissa asioissa esiin tuotuja valitusperusteita tai niiden osia. Näissä asioissa esitetyissä ratkaisuehdotuksissa [7] valitusperusteista on aina esitetty samanlainen yhteenveto, jotta tähän ratkaisuehdotukseen viittaamalla pystyttäisiin välttämään toisto.

III Asian tarkastelu

A *Valitusperusteet, jotka koskevat päätöksen muodollisen lainmukaisuuden oikeudellisesti virheellistä arviointia*

11. Valittaja vetoaa tähän perustamissopimuksen rikkomiseen *ensimmäisessä* ja *toisessa* valitusperusteessaan.

1. Menettelyllisten oikeuksien loukkaaminen komission toiminnassa (*ensimmäinen* valitusperuste)

12. *Ensimmäisessä* valitusperusteessa on periaatteessa kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa valittaja moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on jättänyt huomiotta komissiolla olevan viranomaisen selvittämisvelvollisuuden ulottuvuuden. Toisessa osassa valittaja moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta sen huomiotta jättämisestä, että komissio on loukannut puolustautumisoikeuksia. Valitusperusteen molemmissa osissa valittaja moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että virheet voidaan korjata käsiteltäessä asiaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

a) Virallisperiaatteen loukkaaminen komission toiminnassa ja tämän virheen korjaamismahdollisuus

Asianosaisten lausumat

13. *Valittajan* mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 92—116 kohdassa jättänyt huomiotta komission selvittämisvelvollisuuden ulottuvuuden. Koska pääosasto IV:ltä saadut kirjalliset tiedot eivät pystyneet riittävästi selventämään, missä määrin pääosasto III:n virkamiehet tiesivät yritysten lainvastaisista menettelytavoista tai missä määrin he olivat objektiivisesti tarkasteltuna aiheuttaneet tämän käyttäyty-

7 — Asia C-176/99 P, Arbed v. komissio; asia C-179/99 P, Eurofer v. komissio; asia C-182/99 P, Salzgitter v. komissio; asia C-195/99 P, Krupp Hoesch v. komissio; asia C-196/99 P, Aristrain v. komissio; asia C-198/99 P, Ensidesa v. komissio ja asia C-199/99 P, Corus v. komissio.

misen, komission olisi pitänyt kuulla asiassa tosiasiallisesti osallisia virkamiehiä. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on itse pitänyt virkamiesten kuulemista tarpeellisena ja kuullut heitä oikeudenkäynnin aikana. Tästä huolimatta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, ettei komissiolla ollut tällaista velvollisuutta. Pääosasto III:n osuutta koskevat todisteet, jotka pääosasto IV oli kerännyt, eivät kaiken kaikkiaan pystyneet tältä osin selventämään tosiseikkoja täydellisesti ja kattavasti, ja muita todisteita tuli esiin jo hallinnollisen menettelyn kuluessa.

14. *Komissio* väittää, ettei ensimmäisen valitusperusteen tämä osa koske sitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi rikkonut jotakin oikeussääntöä, vaan se kohdistuu 108 ja 109 kohdassa todettuihin tosiseikkoihin ja siihen, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioinut niitä, joten valitusperuste on tältä osin jätettävä tutkimatta. Komission mukaan valittaja vahvistaa tutkittavaksi ottamisen edellytysten puuttumisen todetessaan, etteivät komission esiin tuomat "todisteet" olleet riittäviä. Komissio huomauttaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 96 ja 97 kohdassa todennut selvittämisvelvollisuuden ulottuvuuden noudattaen tiukkoja arviointiperusteita. Tuomion näitä kohtia ei kuitenkaan ole riitautettu sellaisinaan.

15. Toissijaisesti komissio katsoo, että valitusperuste on tältä osin perusteeton. Komission mukaan valittaja liioittelee velvollisuuden ulottuvuutta. Jos pääosasto III:n selvitykset olivat täsmällisiä ja yksityiskohtaisia, kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, ei ollut aihetta suorittaa enempiä tutkimuksia.

16. *Valittaja* riitauttaa komission oikeudenkäyntiväitteen. Valittajan mukaan ero, jonka komissio on tehnyt selvittämisvelvollisuutta koskevan arviointiperusteen (oikeuskysymys) ja velvollisuuden soveltamisen välillä (tosiseikkojen määrittäminen), on virheellinen. Valittajan väitteet koskevat yhteisön oikeussäännön (virallisperiaate) tulkintaa ja sitä, voidaanko periaatetta soveltaa todettuihin tosiseikkoihin. Valittajan mukaan molemmat osatekijät koskevat oikeuskysymysten arviointia ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, joten niitä voidaan käsitellä uudelleen muutoksenhakumenettelyssä.

17. *Valittaja* väittää lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen katsoneen, että virallisperiaatteen loukkaaminen oli korjattu oikeudenkäyntimenettelyssä, kuten valituksenalaisen tuomion 115 kohdassa todetaan. Valittajan mukaan tämä kanta on ristiriidassa vakiintuneen oikeuskäytännön kanssa. [8]

18. *Komission* mukaan siitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on mää-

8 — Asia T-30/91, Solvay v. komissio, tuomio 29.6.1995 (Kok. 1995, s. II-1775, 98 ja 103 kohta) ja yhdistetyt asiat T-305/94—T-307/94, T-313/94—T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 20.4.1999 (Kok. 1999, s. II-931, 1022 kohta, ns. PVC-tapaus).

rännyt prosessinjohtotoimenpiteitä ja hankkinut selvitystä, ei voida päätellä, että komission on täytynyt laiminlyödä velvollisuutensa tutkia asia. Vaikka sen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on oikeudenkäyntimenettelyssä ryhtynyt asian selvittämistoimiin, katsottaisiin osoittavan, että komissio oli sen käsityksen mukaan tehnyt virheitä tiettyjen tosiseikkojen tutkimisessa, tästä ei komission mukaan voida päätellä, että komissio olisi loukannut virallisperiaatetta kokonaisuudessaan.

nimenomaisesti mainittu valituksenalaisen tuomion 115 kohdassa. Komission mukaan tätä kysymystä ei kuitenkaan tarvitse käsitellä tarkemmin, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tosiseikoista tekemät toteamukset eivät osoita, että komissio olisi laiminlyönyt asian selvittämistä koskevan velvollisuutensa, kuten valittaja on väittänyt.

Asian arviointi

19. *Valittaja* kiistää tämän toteamuksen paikkansapitävyyden. Sen mukaan päätöksen kumoaminen ei riipu siitä, onko selvittämisvelvollisuus laiminlyöty kokonaan, vaan siitä, ovatko komission menettelyvirheet voineet vaikuttaa päätökseen. Sakkoa koskeva päätös on harkintavaltaan perustuva ratkaisu, jota tehtäessä on otettava huomioon yksittäistapauksen kaikki olosuhteet. Koska ei pystytä määrittämään tarkasti, miten menettelyvirhe, joka koskee vain osaa tosiseikoista, on mahdollisesti vaikuttanut päätökseen, päätöksen kumoamista ei voida lähtökohtaisesti pitää poissuljettuna silloinkaan, kun menettelyvirheet koskevat vain osaa tosiseikoista.

20. Väitteestä, jonka mukaan komission menettelyvirheet on lainvastaisesti korjattu käsiteltäessä asiaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, *komissio* toteaa, että nämä korjausmahdollisuudet on

21. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut huomioon komission selvittämisvelvollisuuden ulottuvuutta. Tämän väitteen johdosta on pohdittava, onko "virallisperiaatteen noudattaminen komission toiminnassa" sellainen oikeuskysymys, joka voidaan tutkia muutoksenhakumenettelyssä, ja jos on, missä määrin sitä voidaan pitää tällaisena oikeuskysymyksenä.

22. Jotta tähän kysymykseen pystyttäisiin vastaamaan, on tutkittava tarkemmin, miten selvittämisvelvollisuuden "ulottuvuus" voidaan ymmärtää. Ulottuvuus voi yhtäältä tarkoittaa *todistusteemaa* eli sitä, onko kaikki asiassa merkitykselliset kilpailuoikeudelliset tunnusmerkistön osat ja vastuuta vähentävät syyt tutkittu. Toisaalta ulottuvuus voi tarkoittaa *todistuskeinoja* eli sitä, millaisia ja kuinka paljon todisteita komissio on kerännyt osoittaakseen tunnusmerkistön täyttymisen ja vastuuta vähentävien syiden olemassaolon.

23. Todistusteemassa on kyse oikeuskysymyksestä jo senkin vuoksi, ettei sitä voida erottaa käyttäytymisen oikeudellisesta arvioinnista. Jos komissio ei nimittäin ole tutkinut *kaikkia* asiassa merkityksellisiä tunnusmerkistön osia huolellisesti, rikkomista voi olla vaikea todeta oikeudellisesti. Tämä ei kuitenkaan päde siltä osin kuin on kysymys käytettyjen todistuskeinojen ulottuvuudesta. [9]

24. Nyt esillä olevassa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisessa tuomiossa todennut, että komission toimivaltainen yksikkö oli tutkinut muiden yksiköiden tietoja ja käyttäytymistä seikkoina, jotka saattoivat olla yrityksille eduksi. [10] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tällä tavoin ilmaissut, että komissio on tunnistanut todistusteeman ja toiminut sen mukaisesti. Myöskään valittaja ei kiistä tätä virallisperiaatetta koskevassa argumentaatiossaan.

25. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt myös todistuskeinoja koskevia toteamuksia, kun se on valituksenalaisen tuomion 108 ja 109 kohdassa tarkastellut pääosasto III:n ja pääosasto IV:n päälliköiden asiassa merkityksellistä kirjeenvaihtoa ja pitänyt tämän kirjeenvaihdon taustan selvittämistä ja sen sisällön arviointia tarkoituksenmukaisina selvittämisyrityksinä. Valittaja riitauttaa tämän toteamuksen ensimmäisen valitusperusteen tässä osassa.

26. Tämä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arvio edellä mainitusta kirjeenvaihdosta ei kuitenkaan ole oikeuskysymys, vaan se on tosiseikkojen arviointia, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi tosiasiallisesti käytettyjä todistuskeinoja sen perusteella, kuinka tarkoituksenmukaisia ja vakavasti otettavia ne olivat. Tosiseikaston arviointi ei sellaisenaan kuulu yhteisöjen tuomioistuimen muutoksenhakuasteena harjoittaman valvonnan piiriin, jollei kysymys ole sen valvomisesta, ettei tosiseikkoja ole otettu huomioon vääristyneellä tavalla. [11]

27. *Ensimmäisen* valitusperusteen ensimmäinen osa, jossa valittaja väittää, että komission selvittämisvelvollisuus on jätetty huomiotta, on näin ollen *jätettävä tutkimatta*.

28. Valittajan väitettä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut virheellisesti, että komission menettelyvirhe voidaan korjata käsiteltäessä asiaa ensimmäisen oikeusasteen tuo-

9 — Poikkeusta voitaisiin pitää asianmukaisena vain niissä tapauksissa, joissa selvittäminen on suoritettu niin, että sen huolellisuudesta herää epäilyjä, kun otetaan huomioon komission käyttämien todistuskeinojen valikoima ja lukumäärä.

10 — Ks. esim. valituksenalaisen tuomion 108 kohta.

11 — Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ks. esim. asia C-479/00 P, komissio v. Gerot, määräys 11.4.2001 (Kok. 2001, s. I-3121).

mioistuimessa, ei tarvitse tarkastella perusteellisemmin, koska komissio ei ole tehnyt menettelyvirhettä, kuten edellä on todettu.

b) Puolustautumisoikeuksien loukkaaminen ja korjaamismahdollisuus

Asianosaisten lausumat

29. *Valittaja* on vedonnut puolustautumisoikeuksiensa loukkaamiseen ensinnäkin virallisperiaatteen loukkaamista koskevan väitteensä yhteydessä. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta, mikä on niiden todellisten selvittämisvelvoitteiden ulottuvuus, joita komissiolla on virallisperiaatteen perusteella, ja se on tällä tavoin loukannut myös valittajan puolustautumisoikeuksia eli sen oikeutta tulla kuulluksi, koska valittaja ei ole pystynyt puolustuksekseen vetoamaan pääosasto III:n osuuteen.

30. *Komissio* vastaa tähän, että valittaja johtaa puolustautumisoikeuksiin kohdistuvan väitetyn loukkauksen selvittämisvelvollisuuden väitetystä laiminlyönnistä, jota ei kuitenkaan ole tapahtunut. Puolustautumisoikeuksiin liittyvää kysymystä ei komission mukaan ole tarpeen tutkia erikseen.

31. *Valittajan* mukaan sen puolustautumisoikeuksia on loukattu hallinnollisessa menettelyssä myös siten, ettei komissio antanut sille oikeutta tulla kuulluksi, koska valittaja ei saanut tutustua pääosasto III:n osuutta koskevan, vasta ensimmäisen kuulemistilaisuuden jälkeen suoritetun tutkimuksen tuloksiin. Valittaja riitauttaa täten erityisesti valituksenalaisen tuomion 113 ja 114 kohdan vedoten yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Technische Universität München antamaan tuomioon. [12]

32. Oikeus tulla kuulluksi merkitsee, että komissiolla on velvollisuus antaa osapuolille mahdollisuus esittää kantansa sekä niille epäedullisista että niille edullisista asiakirjoista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi 10.12.1997 antamassaan määräyksessä, että valittajalla oli oikeus saada tiedokseen tiettyjä sisäisiä asiakirjoja, jotka komission oli esitettävä, koska asiakirjat ensi arviolta sisälsivät todisteita, jotka olivat omiaan tukemaan päätöksen kannalta merkityksellisiä, vakavasti esitettyjä näkökohtia. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisessa tuomiossa sitä vastoin katsonut, ettei komissio ollut velvollinen antamaan yrityksille tilaisuutta esittää jo alustavassa menettelyssä huomautuksiaan seikoista, jotka mahdollisesti olivat niille edullisia. Valittaja toteaa, että jos yritykset olisivat jo aikaisemmin pystyneet käyttämään puolustuksessaan asiakirjoja, jotka tulivat esiin vasta menettelyn aikana, komissio olisi saattanut tehdä toisenlaisen päätöksen.

12 — Asia C-269/90, tuomio 21.11.1991 (Kok. 1991, s. I-5469, Kok. Ep. XI, s. I-485).

33. Komission sisäisen tutkinnan tuloksia ei valittajan mukaan myöskään voitu pitää sellaisina sisäisinä asiakirjoina, jotka olisivat jääneet asiakirjojen esittämisvelvollisuuden ulkopuolelle. Valittaja väittää, että tätä poikkeusta sovelletaan vain sellaisiin asiakirjoihin, jotka eivät ole todisteita, koska komissio ei voi tosiseikkojen arvioinnissa tukeutua näihin asiakirjoihin (esimerkiksi sisäiset esitykset, kannanotot tai arvioinnit), tai asiakirjoihin, joilla suojataan päätöksentekomenettelyn luottamuksellisuutta, joka antaa viranomaisille mahdollisuuden ilmaista täysin vapaasti kantansa vireillä olevista asioista. Valittajan mukaan mikään edellä todetusta ei päde kyseessä oleviin asiakirjoihin, koska ne koskivat sitä, millainen osuus komission yksiköillä oli menettelytavoissa, joista asianomaisia yrityksiä moitittiin.

34. *Komissio* korostaa, ettei valittaja riitauta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 110 kohdassa esittämää toteamusta, jonka mukaan komission ei tarvitse hankkia lisäselvityksiä tai kuulla asianosaisten nimeämiä todistajia, jos se katsoo, että tosiseikat on jo selvitetty riittävän hyvin.

35. Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaisu, että valittajan väitteet hylätään, saa lisäksi tukea valituksenalaisen tuomion 113—115 kohdasta, joiden mukaan velvollisuus antaa asianomaisten yritysten tutustua asiakirjoihin ei koske komission sisäisiä asiakirjoja eikä muita luottamuksellisia asiakirjoja. Komissio toteaa lisäksi, että on erotettava yhtäältä sisäiset muistiot, jotka koskevat komission kuulemistilaisuuden jälkeen toteuttamaa tutkimusta, ja toisaalta pääosasto III:n ja terästeollisuuden välisiä yhteydenottoja koskevat asiakirjat. Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on 10.12.1997 antamassaan määräyksessä sisällyttänyt asian asiakirja-aineistoon vain viimeksi mainitut asiakirjat, koska ainoastaan nämä koskivat asiaan liittyviä tosiseikkoja suoraan. Sisäisen tutkinnan tulokset koostuivat pääosasto IV:n kannanotoista ja arvioinneista, joihin ei tarvinnut antaa mitään tutustumisoikeutta.

36. Komissio toteaa, että valittaja sekoittaa virheellisesti keskenään oikeuden tutustua sisäisiin asiakirjoihin hallinnollisessa menettelyssä ja oikeuden tutustua sisäisiin asiakirjoihin oikeudenkäyntimenettelyssä. Oikeudenkäyntimenettelyssä on komission mukaan punnittava keskenään hallintotoiminnan tehokkuutta koskevaa periaatetta ja hallintotoimia vastaan annettavan oikeussuojan varmistamista. Toimielimen tekemän päätöksen osalta tämän punninnan suorittaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin EHTY:n tuomioistuimen perussäännön 23 artiklan nojalla, eikä komissio hallinnollisessa menettelyssä.

Asian arviointi

37. On ensinnäkin todettava, ettei ole tarpeen tutkia tarkemmin väitettä, jonka

mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta, että virallisperiaatteen loukkaaminen voi samalla merkitä puolustautumisoikeuksien loukkaamista, sillä — kuten edellä on todettu [13] — valittaja ei ole esittänyt mitään selvitystä sen väitteen tueksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen komission selvittämisvelvollisuutta arvioidessaan.

38. Muilta osin valittajan väite koskee oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon ja oikeutta tulla uudelleen kuulluksi vasta ensimmäisen kuulemistilaisuuden jälkeen laadittujen asiakirjojen sisällöstä. Myös tässä on lisäksi kysymys siitä, voidaanko tällaisiin puolustautumisoikeuksiin kohdistuvat loukkaukset korjata käsiteltäessä asiaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

39. Aluksi on todettava, että jollei oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon ole olemassa, ei voida myöskään katsoa, että olisi olemassa oikeus tulla kuulluksi asiakirja-aineiston sisällöstä. Tästä syystä seuraavaksi tarkastellaan ensisijaisesti *oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon.*

40. Oikeuskäytännön mukaan oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon loukataan [14] vain siinä tapauksessa, että asiakirja-aineistoon sisältyvien tietojen tunteminen olisi voinut vaikuttaa menettelyn kulkuun ja siten päätöksen sisältöön. Kysymys ei siis ole siitä, että olisi ratkaistava lopullisesti, olisiko päätös tosiasiallisesti saattanut olla erilainen. [15]

41. Näin ollen on tutkittava, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ottanut tämän arviointiperusteen huomioon valituksenalaisessa tuomiossa ja soveltanut sitä oikein. [16]

42. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 114 kohdassa todennut, että asiakirjoihin, jotka koskivat pääosasto III:een komissiossa pidetyn ensimmäisen kuulemistilaisuuden jälkeen kohdistettujen tutkimusten tuloksia, "ei — selvästikään sisältynyt mitään sellaista, mikä olisi vaikuttanut todisteena yritysten eduksi". Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on täten todennut yksiselitteisesti, että näiden asiakirjojen tunteminen ei voinut vaikuttaa myöhemmän menettelyn kulkuun eikä siten myöskään päätöksen sisältöön.

13 — Ks. edellä 21 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

14 — Perustavanlaatuinen ratkaisu on yhdistetyissä asioissa T-10/92—T-12/92 ja T-15/92, Cimenteries CBR ym. v. komissio, 18.12.1992 annettu tuomio (Kok. 1992, s. II-2667, Kok. Ep. XIII, s. II-99).

15 — Edellä alaviitteessä 8 mainittu asia Solvay v. komissio; asia T-36/91, ICI v. komissio, tuomio 29.6.1995 (Kok. 1995, s. II-1847); asia C-51/92 P, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 8.7.1999 (Kok. 1999, s. I-4235; tämä on yksi ns. polypropeeni-tapauksista). Ks. myös julkisasiamies Mischon asiassa C-244/99 P, DSM NV ja DSM Kunststoffen BV v. komissio, 25.10.2001 esittämä ratkaisuehdotus (ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa; ns. PVC II -tapaus).

16 — Edellä alaviitteessä 12 mainitussa asiassa Technische Universität München annetussa tuomiossa (25 kohta), johon valittaja on vedonnut, todetaan vain yleisesti, että "oikeus tulla kuulluksi tällaisessa hallinnollisessa menettelyssä edellyttää, että se, jota asia koskee, saa jo komissiossa toteutetun menettelyn kuluessa tilaisuuden esittää asianmukaisesti näkemyksensä tosiseikkojen merkityksellisyydestä ja tarvittaessa yhteisön toimielimen käyttämistä asiakirjoista". Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole valituksenalaisessa tuomiossa kyseenalaistanut tätä yleisperiaatetta.

43. Asiakirjojen sisältöä on selvitetty valituksenalaisen tuomion 100—106 kohdassa. Ei voida todeta, että nämä asiakirjat sisältäisivät pienintäkään viitettä siitä, että niistä voitaisiin löytää valittajan kannalta edullisia seikkoja. Myöskään valittaja ei ole tuonut esiin mitään sellaista konkreettista seikkaa, joka kyseenalaistaisi todistusvoiman, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on antanut näille asiakirjoille niiden vastuuta vähentävien syiden osalta, joihin on vedottu (pääosasto III:n osuus).

44. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen toiminut oikein, kun se on evännyt valittajalta oikeuden tutustua komission asiakirjoihin laajemmin.

45. Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siis ollut oikeassa todetessaan, ettei asianosaisilla ollut oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon laajemmin, on alussa esitettyjen toteamusten perusteella pääteltävä samanaikaisesti, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole myöskään voinut tehdä arviointivirhettä katsoessaan, ettei (asiakirjojen sisältöä koskevan) uuden kuulemistilaisuuden pitämisestä kieltäytymisellä loukattu puolustautumisoikeuksia.

46. *Ensimmäisen* valitusperusteen toinen osa, jonka mukaan puolustautumisoikeuksiin (oikeuteen tutustua asiakirjoihin ja oikeuteen tulla kuulluksi) kohdistunut loukkaus on jätetty huomiotta, on näin ollen hylättävä *perusteettomana.*

47. Valittajan väitettä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut virheellisesti, että menettelyvirhe, jonka komission oli väitetty tehneen, voitiin korjata käsiteltäessä asiaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa,[17] ei tarvitse käsitellä enempää, koska — kuten edellä on todettu — komissio ei ollut tehnyt menettelyvirhettä.

2. Komission päätöksenteko (*toinen* valitusperuste)

48. Myös *toisessa* valitusperusteessa on kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa valittaja riitauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kannan, jonka mukaan komissiossa oli päätöstä tehtäessä päätösvaltaisuuden edellyttämä määrä jäseniä. Valitusperusteen toisessa osassa valittaja moittii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta siitä, että tämä on jättänyt huomiotta, että päätöksen todistusvoimaiseksi saattamisen osalta on rikottu olennaisia menettelymääräyksiä, ja että tiedoksi annettu versio ja päätökseen sisältyvä versio eivät ole sisällöltään yhtäpitäviä.

17 — Yhteisöjen tuomioistuin on tällä välin todennut asiakirjoihin tutustumista koskevasta oikeudesta, että "loukkaaminen ei muutu lainmukaiseksi pelkästään sillä perusteella, että tutustumisoikeus on annettu — — oikeudenkäynnin aikana". Ks. edellä alaviitteessä 15 mainittu asia Hercules Chemicals v. komissio, tuomion 78 kohta.

a) Päätösvaltaisuus komission tehdessä päätöstä

Asianosaisten lausumat

49. *Valittaja* väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 142 kohdassa tehnyt oikeudellisen virheen todetessaan, ettei komission päätöksenteon yhteydessä ole rikottu muotomääräyksiä, sillä valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tulkinnut komission kokouksen pöytäkirjaa (jäljempänä pöytäkirja) väärin ja sen johdosta päätellyt virheellisesti, että päätösvaltaisuuden edellyttämä määrä komission jäseniä oli läsnä päätöstä tehtäessä. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen rikkonut komission vuoden 1993 työjärjestyksen [18] 5 ja 6 artiklaa.

50. *Komissio* toteaa tähän, että valittaja riitauttaa tosiseikkoja koskevat toteamukset ja todisteiden arvioinnin, joten valitusperuste on tältä osin jätettävä tutkimatta.

51. Komission mukaan valitusperuste on myös perusteeton, koska päätöstä koskeviin neuvotteluihin osallistuneiden henkilöiden nimet ilmenevät pöytäkirjan sivulla 2 olevasta osallistujaluettelosta. Komission mielestä se, että toisaalla pöytäkirjassa on todettu, että eräät kabinettien jäsenet olivat osallistuneet istuntoon "komission jäsenten poissaollessa", ei kyseenalaista osallistujaluettelon dokumentaatiotehtävää ja todistusvoimaa.

Asian arviointi

52. Sen osalta, oliko komission tuolloin voimassa olleen työjärjestyksen eli vuoden 1993 työjärjestyksen 5 ja 6 artiklassa vaadittu lukumäärä komission jäseniä paikalla päätöstä tehtäessä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisessa tuomiossa tukeutunut kokouksesta laaditun pöytäkirjan sivulla 2 olevaan osallistujaluetteloon. [19] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut, että pöytäkirjan sivulla 40 oleva huomautus, jonka mukaan eräät kabinettien jäsenet olivat osallistuneet istuntoon "komission jäsenten poissaollessa", [20] ei ollut ristiriidassa pöytäkirjan sivulla 2 olevan osallistujaluettelon kanssa. [21]

53. Komissio on kyseenalaistanut, voidaanko toisen valitusperusteen tämä osa ottaa tutkittavaksi, koska se saattaa koskea ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tosiseikoista tekemää arviointia, johon ei voida hakea muutosta.

18 — EYVL L 230, s. 15.

19 — Valituksenalaisen tuomion 140 kohta.

20 — Valituksenalaisen tuomion 141 kohta.

21 — Valituksenalaisen tuomion 142 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

54. Yhteisöjen tuomioistuin on oikeuskäytännössään jo useaan kertaan tarkastellut sitä, onko asiakirjan arvioinnissa kysymys tosiseikasta vai oikeudellisesta seikasta.[22] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tapahtuvassa asiakirjan arvioinnissa voidaan erottaa seuraavat kolme vaihetta.

55. Kysymys voi ensinnäkin olla asiakirjan pelkän tekstisisällön toteamisesta (esimerkiksi siitä, mitä sanoja on todella käytetty). Kysymys voi seuraavaksi olla tämän perusteella suoritettavasta objektiivisen — eikä siis oikeudellisen — ajatussisällön toteamisesta (mitä nämä sanat yleensä tarkoittavat). Näin määritetyn objektiivisen ajatussisällön perusteella asiakirjaa voidaan vielä arvioida sen oikeudellisen merkityksen osalta (täyttääkö asiakirja aineellisoikeudelliset edellytykset).

56. Tekstisisällön toteaminen ja objektiivisen ajatussisällön toteaminen ovat pelkästään alustava vaihe oikeudelliselle arvioinnille. Kysymys on tosiseikkojen toteamisesta ja arvioinnista, joita ei voida tutkia uudelleen muutoksenhakuvaiheessa, jollei kysymys ole sen valvomisesta, ettei tosiseikkoja ole otettu huomioon vääristyneellä tavalla. Varsinainen oikeudellinen arviointi tapahtuu vasta kolmannessa vaiheessa, ja se voidaan tutkia uudelleen muutoksenhakuvaiheessa.

57. Nyt esillä oleva asia on klassinen esimerkki edellä kuvaillusta kolmivaiheisuudesta: pöytäkirjan sivujen 2, 7 ja 40 teksti on esitetty valituksenalaisen tuomion 140, 141 ja 146 kohdassa. Riitautetuissa 142 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, mikä on tekstin objektiivinen ajatussisältö läsnäolokysymyksen osalta, minkä se on päätellyt tarkastelemalla kokonaisuutena pöytäkirjan sivua 40 yhdessä sivujen 2 ja 7 kanssa. Objektiivisen ajatussisällön oikeudellinen arviointi (oliko komissio päätösvaltainen vuoden 1993 työjärjestyksensä 5 artiklan mukaisesti) on suoritettu vasta 147 kohdassa.

58. Vaadittavan päätösvaltaisuuden puuttumista koskeva valittajan väite kohdistuu siten asiakirjan arvioinnin toiseen vaiheeseen eli siihen, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut asiakirjan ajatussisällön. Valittajan arvostelu kohdistuu näin ollen siihen, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on arvioinut tosiseikkoja, eikä oikeudelliseen arviointiin.

59. *Toisen* valitusperusteen ensimmäinen osa, jonka mukaan ensimmäisen oikeus-

22 — Asiassa C-39/93 P, SFEI ym. v. komissio, tuomio 16.6.1994 (Kok. 1994, s. I-2681), oli kysymys siitä, oliko komission hallinnollista kirjettä asian käsittelyn lopettamisesta pidettävä "valmistelevana kannanottona" ja oliko se siten sellainen oikeudellinen asiakirja, johon voitiin hakea muutosta; asiassa C-283/90 P, Vidrány v. komissio, tuomio 1.10.1991 (Kok. 1991, s. I-4339), oli kysymys siitä, oliko asiakirja "lääketieteellinen", mistä tiettyjen oikeusperiaatteiden mukaan riippui, kuuluiko se tutustumisoikeuden piiriin; asiassa C-346/90 P, F. v. komissio, tuomio 8.4.1992 (Kok. 1992, s. I-2691), oli kysymys siitä, sisälsikö kirje selvennyksen vai "oikaisuvaatimuksen", mistä riippui tietyn määräajan kuluminen.

asteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta, ettei komissio ollut päätöstä tehdessään päätösvaltainen, on näin ollen *jätettävä tutkimatta*.

b) Komission päätöksen todistusvoimaiseksi saattamisen sääntöjenmukaisuus ja tiedoksi annetun version ja päätökseen sisältyvän version sisällöllinen yhtäpitävyys

Asianosaisten lausumat

60. *Valittaja* väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 158 kohdassa hylännyt perusteettomana valittajan väitteen, jonka mukaan valittajalle tiedoksi annettua komission päätöksen versiota C(94) 321 lopullinen ei ollut saatettu todistusvoimaiseksi vuoden 1993 työjärjestyksen 16 artiklan mukaisesti. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen erityisesti soveltanut väärin komission päätöksiä koskevia muotomääräyksiä ja tulkinnut väärin yhteisön tointen pätevyyttä koskevan olettaman merkityksen.

61. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tuomiossaan todennut sen enempää sitä, että valittajalle tiedoksi annettu versio oli täysin sama kuin versiot C(94) 321/2 ja C(94) 321/3, kuin sitäkään, että tämä versio oli liitetty pöytäkirjaan sääntöjenmukaisesti. Komissio ei myöskään ollut pystynyt esittämään pöytäkirjaa, jossa olisi ollut komission puheenjohtajan ja pääsihteerin alkuperäiset allekirjoitukset, eikä pöytäkirjassa ollut allekirjoituspäivämäärää. Tämän vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt virheen katsoessaan, että tiedoksi annettu päätös oli 23.2.1994 saatettu todistusvoimaiseksi sääntöjenmukaisesti, sillä käytettävissä olleiden todisteiden perusteella ei voida päätyä tähän käsitykseen.

62. *Komissio* katsoo, että väite, jonka mukaan päätöksen eri versiot eivät vastanneet toisiaan, estää valitusperusteen tutkittavaksi ottamisen tältä osin, koska valittaja ei millään tavalla perustele arvosteluaan, joka kohdistuu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tältä osin esittämiin toteamuksiin, ja koska väite koskee tosiseikkojen toteamista, joka kuuluu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan.

Asian arviointi

63. Valituksenalaisen tuomion 158 kohta, jota valittaja arvostelee, koskee väitettä, jonka mukaan komissiolla päätöksenteon yhteydessä käytössä ollut päätöksen versio ja valittajalle tiedoksi annettu päätöksen versio *eivät ole yhtäpitäviä*.

64. Se, olivatko valittajalle tiedoksi annettu päätöksen versio ja komissiolla pää-

töksenteon yhteydessä käytettävissä ollut päätöksen versio sisällöltään yhtäpitäviä, kuuluu tosiseikkojen toteamiseen, eikä se siis ole oikeuskysymys.

65. *Toisen* valitusperusteen toinen osa on näin ollen *jätettävä tutkimatta* siltä osin, kuin se koskee sitä, etteivät päätöksen hyväksytty versio ja tiedoksiannettu versio olleet yhtäpitäviä.

66. Toisen valitusperusteen tämän osan perusteluista kuitenkin ilmenee, että valittaja ilmeisesti riitauttaa pääasiallisesti sen, että epäilyt, joita se oli ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn menettelyn aikana tuonut esiin sen osalta, *oliko* komission päätös *saatettu todistusvoimaiseksi sääntöjenmukaisesti*, oli hylätty. Valittaja ei näin ollen arvostele valituksenalaisen tuomion 158 kohtaa, johon se on viitannut, vaan 166 kohtaa.

67. Se, ovatko päätöksen eri tekstiversiot sisällöltään yhtäpitäviä, ja se, onko päätös saatettu todistusvoimaiseksi sääntöjenmukaisesti, kuitenkin liittyvät toisiinsa erottamattomasti, kuten jäljempänä osoitetaan. Pelkästään sen, että riitautettuihin tuomion kohtiin on viitattu epätäydellisesti, ei näin ollen pitäisi nyt esillä olevassa asiassa johtaa niiden valittajan huomautusten sivuuttamiseen, jotka koskevat sen huomiotta jättämistä, että päätöstä ei ollut saatettu todistusvoimaiseksi sääntöjenmukaisesti.

68. Valittaja pyrkii väitteillään ilmeisestikin kyseenalaistamaan, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin valinnut oikein ne vertailutekijät, joita se on pitänyt todisteina sisällöllisestä yhtäpitävyydestä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei nimittäin ole verrannut valittajalle tiedoksi annettua versiota alkuperäiseen päätökseen vaan jäljennökseen. Näin ollen valittaja väittää implisiittisesti, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todistusvoimaiseksi saatetun alkuperäisen kappaleen puuttuessa tukeutunut sisällöllistä yhtäpitävyyttä tutkiessaan todisteeseen, joka ei sovellu tähän tarkoitukseen.

69. Tätä ajatusta ei pidä hylätä suoralta kädeltä, kun otetaan huomioon komission päätösten todistusvoimaiseksi saattamista koskevat edellytykset ja sen tarkoitus. Komission vuoden 1993 työjärjestyksen 9 ja 16 artiklasta ilmenee, että päätös saatetaan todistusvoimaisiksi siten, että komissio hyväksyy kyseisen kokouksen pöytäkirjan, ja puheenjohtaja ja pääsihteeri allekirjoittavat hyväksytyn pöytäkirjan kansilehden (9 artikla). Päätös sellaisenaan on saatettu todistusvoimaiseksi sillä, että pöytäkirjaan on tehty *nämä* allekirjoitukset (16 artiklan 1 ja 2 kohta). Työjärjestyksen 16 artiklan 1 kohdassa määrätään, että päätöksenteon kohteena oleva teksti "liitetään" kyseessä olevaan pöytäkirjaan. Allekirjoittamattoman päätöksen ja allekirjoitetun pöytäkirjan yhteenkuuluvuus tulee vain tätä kautta ulkoisesti havaittavaksi, ja tämän — pöytäkirjaan liitetyn —

päätöksen teksti voidaan erottaa varmentamattomasta tekstistä. [23]

70. Nämä työjärjestyksessä asetetut vaatimukset eivät siis ole mikään itsetarkoitus, vaan niillä pikemminkin pyritään nimenomaan siihen, että epäselvässä tapauksessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle pystyttäisiin osoittamaan, onko komissio kollegiaalisena toimielimenä hyväksynyt tekstin ja jos on, minkä tekstin. [24] Tarkemmin sanottuna komission hyväksymästä päätöksen tekstistä tulee oikeudelliselta kannalta katsottuna alkuperäinen päätös vasta sitten, kun se on saatettu sääntöjenmukaisesti todistusvoimaiseksi. Koska on verrattava toisiinsa tiedoksi annettua versiota ja "alkuperäistä" versiota, pääsääntöisesti vain todistusvoimaiseksi saatetun päätöksen esittäminen voi mahdollistaa sen, ettei vertailuun liity minkäänlaisia epäilyjä.

71. Näin ollen on pohdittava, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jäljennöksen avulla oikeastaan pystynyt toteamaan, onko olemassa alkuperäinen päätös, joka täyttää todistusvoimaiseksi saattamista koskevat vaatimukset, ja mikä on alkuperäisen päätöksen sisältö.

72. Tältä osin on erotettava toisistaan pöytäkirjan kansilehdelle tulevat allekirjoitukset ja vaatimus, että päätös on "liitettävä" pöytäkirjaan.

73. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 165 kohdassa tukeutunut siihen, että jäljennös on todistettu oikeaksi leimalla ja oikeudenkäynnin aikana virassa olleen komission pääsihteerin allekirjoituksella, ja todennut selvästi, että se pitää merkintää "jäljennöksen oikeaksi todistaa" ilmoituksena, jolla pääsihteeri vahvistaa, että *pöytäkirjan* jäljennös vastaa pöytäkirjan alkuperäiskappaletta allekirjoitusten vuoksi. Kysymys on tältä osin aineellisesti todisteiden arvioinnista, jota ei voida tutkia muutoksenhakuvaiheessa.

74. Ongelmallisemmalta sitä vastoin vaikuttaa se, miten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ajatellut pystyvänsä toteamaan jäljennöksen avulla muodollisesti, että *päätöksen* teksti, joka komissiolla oli käytettävissään päätöstä tehtäessä, oli "*liitetty*" pöytäkirjan alkuperäiskappaleeseen, kun jäljennös tehtiin.

75. Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vetoaa tuomion 162 kohdassa ensinnäkin siihen, että se oli saanut pöytä-

23 — Komission vuoden 1999 työjärjestyksen (EYVL L 252, s. 41) voimaantulon jälkeen 16 artiklan 1 kohdassa määrätään huomattavasti selvemmin, että "kokouksessa hyväksytyt säädökset *liitetään* todistusvoimaisella kielellä tai todistusvoimaisilla kielillä *erottamattomasti* tiivistelmään, joka laaditaan komission sen kokouksen jälkeen, jossa säädökset on hyväksytty" (kursivointi tässä). Tämän määräyksen sanamuoto on 1.1.2001 voimaan tulleessa komission työjärjestyksessä (EYVL L 308, s. 26) pysynyt samana (se on nyttemmin 18 artiklan 1 kohta).

24 — Näin on nimenomaisesti tähdennetty asiassa C-137/92 P, komissio v. BASF ym., 15.6.1994 annetussa tuomiossa (Kok. 1994, s. I-2555, 75 kohta; ns. PVC I -tapaus) ja asiassa C-286/95 P, komissio v. ICI, 6.4.2000 annetussa tuomiossa (Kok. 2000, s. I-2341, 47 kohta).

kirjan ja päätöksen tekstin (molemmat jäljennöksinä) "koosteena", ja toiseksi komission asiamiesten lausumiin, joiden mukaan he olivat saaneet molemmat tekstit komission pääsihteeristöltä "sellaisinaan". [25]

76. On kuitenkin teoriassa täysin mahdollista, että allekirjoitettu pöytäkirja ja teksti, jonka väitetään olevan se, jota oli käytetty päätöksenteon perustana, kopioidaan erikseen ja että nämä jäljennökset esitetään "koosteena", vaikkei nyt esillä olevassa asiassa pidäkään olettaa, että näin olisi tapahtunut. Kuten edellä on todettu, sillä, että noudatetaan todistusvoimaiseksi saattamiseen liittyvää vaatimusta siitä, että alkuperäiskappale on "liitettävä" pöytäkirjaan, pyritään juuri estämään edellä kuvailtu tilanne. Puhtaasti fyysisen tosiseikan eli "liittämisen" toteutumisesta ja näin ollen komission päätöksen olemassaolosta ja sisällöstä voidaan itse asiassa lähtökohtaisesti varmistua kiistattomasti vain tarkastelemalla molempia alkuperäisiä asiakirjoja (pöytäkirjaa ja päätöstekstiä), jotka ovat samanaikaisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käytettävissä.

77. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei kuitenkaan ole saanut kumpaakaan tekstiä alkuperäiskappaleena, vaan se on sen sijaan tukeutunut erityisesti komission asiamiesten lausumaan (jonka mukaan he olivat saaneet molemmat tekstit komission pääsihteeristöltä "sellaisinaan"). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen ilmeisesti ymmärtänyt komission asiamiesten lausuman siten, että nämä olivat saaneet molemmat jäljennökset "sellaisinaan" samalla tavoin yhteen liitettyinä, kuin alkuperäiskappaleet oli "liitetty" yhteen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tästä lausumasta ja siitä tosiseikasta, että asiamiehet olivat saaneet nämä jäljennökset suoraan pääsihteeristöltä eli siltä ainoalta taholta, jolla alkuperäiskappaleet saattoivat olla, ilmeisesti päätellyt, että pääsihteeristöllä oli hallussaan myös samansisältöiset alkuperäiskappaleet molemmista teksteistä "liitettyinä" yhteen.

78. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätelmät perustuvat tältä osin keskeisesti komission asiamiesten lausumiin, joita se pitää luotettavina ja joita se tulkitsee tietyllä tavalla. Kysymys on todisteiden arvioinnista, jota voidaan muutoksenhakuvaiheessa tutkia vain siinä tapauksessa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen väitetään ottaneen todisteet huomioon vääristyneellä tavalla, joten valitusperuste on tältä osin *jätettävä tutkimatta*.

79. Valittaja riitauttaa lisäksi valituksenalaisen tuomion 164 kohdan, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tukeutuu täydentävästi omaan oikeuskäytäntöönsä, joka koskee yhteisön tointen pätevyy-

25 — Valituksenalaisen tuomion 162 kohta.

solettamaa koskevaa periaatetta,[26] perustellakseen kantaansa, jonka mukaan komission päätös oli saatettu todistusvoimaiseksi sääntöjenmukaisesti.

80. Mielestäni ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tulkitsee tässä yhteydessä väärin oikeuskäytännössä tunnustetun yhteisön tointen pätevyysolettaman sisällön. Olettamaa sovelletaan ensi sijassa tapauksiin, joissa yhteisöjen toimen sääntöjenvastaisuus on jo pystytty näyttämään toteen.[27] Nyt esillä olevassa asiassa on kuitenkin kysymys vasta sen arvioimisesta, onko toimi ylipäänsä (muodollisesti) sääntöjenvastainen, eli tarkemmin sanottuna tähän tarvittavien tosiseikkojen toteen näyttämisestä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 164 kohdassa ilmeisesti tehnyt tämänsuuntaisen ajatusvirheen pitäessään pätevyysolettamaa näyttönä pätevyydestä (millä tarkoitetaan sääntöjenvastaisuuden puuttumista). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen sekoittanut keskenään todistusaiheen ja itse todisteiden esittämisen.

81. Tämä perustelujen sisällössä oleva puute ei kuitenkaan merkitse, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamukset, jotka koskevat päätöksen todistusvoimaiseksi saattamisen sääntöjenmukaisuutta, olisivat kokonaisuudessaan oikeudellisesti virheellisiä. Valituksenalaisessa tuomiossa on nimittäin viitattu pätevyysolettamaa koskevaan oikeuskäytäntöön vain täydentävästi niin, että se on selvässä yhteydessä perusteluihin, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on — kuten edellä on todettu — esittänyt komission asiamiesten lausumaa koskevalle arviolleen,[28] joten tälle perustelulle ei voida antaa mitään itsenäistä, ratkaisevaa merkitystä.

82. Valittajan väitteestä, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta, että pöytäkirjassa olevia pääsihteerin ja puheenjohtajan allekirjoituksia ei ollut päivätty, riittää, kun todetaan, että väite vastaa täysin väitettä, jonka valittaja esitti kantajana käsiteltäessä asiaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Nyt vireillä olevassa oikeudenkäynnissä ei ole esitetty mitään uusia väitteitä ja perusteluja sen osoittamiseksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 167 kohdassa esittämät toteamukset ovat oikeudellisesti virheellisiä.

83. Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan[29] valitusperuste, joka perustuu pelkästään aikaisemmin esitetyn väitteen toistoon, on *jätettävä tutkimatta.*

84. Näin ollen myös *toisen* valitusperusteen toinen osa, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta, ettei komission päätöstä ollut saatettu todistusvoimaiseksi sääntöjenmukaisesti, on *jätettävä tutkimatta.*

26 — Asia T-35/92, Deere v. komissio, tuomio 27.10.1994 (Kok. 1994, s. II-957, Kok. Ep. XVI, s. II-131).

27 — Ks. edellä alaviitteessä 24 mainittu asia komissio v. BASF ym., tuomion 48 kohta.

28 — Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa suoraan komission asiamiesten lausumia koskevien todisteiden arvioinnin jälkeen tuomion 164 kohdassa, että *"tämän vuoksi* ja kun otetaan huomioon laillinen olettama, jonka mukaan yhteisöjen asiakirjat ovat päteviä — —, kantaja ei ole osoittanut, ettei — — " (kursivointi tässä).

29 — Ks. mm. asia C-244/92 P, Kupka-Floridi v. talous- ja sosiaalikomitea, määräys 26.4.1993 (Kok. 1993, s. I-2041).

B *Valitusperuste, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ylittänyt toimivaltansa* (*kolmas* valitusperuste)

Asianosaisten lausumat

85. *Valittajan* väite kohdistuu valituksenalaisen tuomion 392 kohtaan, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että komissio oli päätöksessä pitänyt tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista erillisenä rikkomisena, vaikka — kuten valituksenalaisen tuomion 384 kohdasta ilmenee — komission asiamiehet ovat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämään kysymykseen vastatessaan itse todenneet komission katsoneen, että tietojenvaihtojärjestelmään osallistuminen oli vain osa laajempia rikkomisia, koska se oli helpottanut hinnoista ja markkinoista sopimista.

86. Ainakin valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin toimiessaan ylittänyt EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklan mukaisen toimivaltansa, koska se ei ole rajoittunut harjoittamaan komission päätökseen kohdistuvaa valvontaa vaan korjannut komission päätöstä.

87. *Komission* mukaan tämä valitusperuste on jätettävä tutkimatta, koska se, miten komissio on luonnehtinut tietojenvaihtojärjestelmää, ei ole oikeuskysymys vaan tosiseikkoja koskeva kysymys, joka jää yhteisöjen tuomioistuimen harjoittaman valvonnan ulkopuolelle.

88. Toissijaisesti komissio katsoo, että valitusperuste on perusteeton. Kanne nimittäin koski päätöstä. Komission mukaan kannetta ei voitu kohdistaa komission asiamiesten oikeudenkäynnissä esittämiin toteamuksiin, koska nämä toteamukset eivät sitoneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta. Komissio toteaa, että tietojenvaihtojärjestelmään osallistuminen oli päätöksen 1 artiklassa ja 314 kohdassa mainittu hintojen vahvistamisen ja markkinoiden jakamisen ohella lueteltaessa yksittäisiä rikkomisia.

Asian arviointi

89. Aluksi on todettava, että *kolmanteen* valitusperusteeseen liittyvien väitteidensä mukaan valittaja yhtyy komission sille edulliseen oikeudelliseen kantaan, sellaisena kuin komissio on tuonut tämän esiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa (tietojenvaihtojärjestelmään osallistuminen *ei* muodosta erillistä kilpailusääntöjen rikkomista). Valittaja ei sitä vastoin yhdy komission sille tältä osin epäedulliseen oikeudelliseen kantaan, sellaisena kuin tämä on tuotu esiin päätöksessä (kyseessä on erillinen kilpailusääntöjen rikkominen). Valittaja ei näin ollen yhdy

myöskään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeudelliseen kantaan, jolla tämä on vahvistanut komission päätöksessään omaksuman oikeudellisen kannan.

90. Valittaja ei tässä valitusperusteessa kuitenkaan vetoa siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi soveltanut kilpailuoikeutta (EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaa) oikeudellisesti virheellisesti, koska tähän vedotaan *neljännessä* valitusperusteessa, jota tarkastellaan jäljempänä.[30]

91. *Kolmannessa* valitusperusteessaan valittaja arvostelee nimenomaisesti sitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ylittänyt toimivaltansa, ja näin ollen sitä, että EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklan 1 kohdan toista virkettä ja 34 artiklaa on rikottu. Tämän vuoksi valittajan väitteitä on seuraavassa tutkittava ottaen huomioon nämä määräykset.

92. Edellä mainituissa määräyksissä annetaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle toimivalta vain komission päätöksen tutkimiseen, ja niissä samalla kielletään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta muuttamasta tilannetta kantajan vahingoksi, jollei EHTY:n perustamissopimuksen 36 artiklaan perustuvasta täydestä harkintavallasta muuta johdu.

93. Valittaja väittää nyt, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on muuttanut päätöksen sisältöä valittajan vahingoksi. Valittaja vetoaa näin ollen siihen, että perustamissopimusta eli EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklan 1 kohtaa on rikottu. Valitusperuste voidaan siis *ottaa tutkittavaksi.*

94. Nyt esillä olevassa asiassa on kuitenkin epäselvää, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin todella muuttanut päätöstä tällä tavalla. Näin nimittäin olisi vain siinä tapauksessa, että valituksenalaisella tuomiolla olisi annettu päätökselle eri sisältö kuin mitä sillä tosiasiallisesti oli. Valituksenalaisessa tuomiossa on kuitenkin loppujen lopuksi vahvistettu komission päätöksessään omaksuma oikeudellinen kanta, jonka mukaan tietojenvaihtojärjestelmää voidaan jo sellaisenaan pitää EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan rikkomisena. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen voitaisiin näin ollen katsoa muuttaneen päätöksen sisältöä vain siinä tapauksessa, että alkuperäisen päätöksen sisältöä olisi tältä osin muutettu oikeudenkäynnin aikana.

95. Valittajan käsityksen mukaan tällaisia muutoksia on selvästi seurannut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kirjallisiin kysymyksiin annetusta vastauksesta ja komission asiamiesten suullisessa käsittelyssä tältä osin esittämistä toteamuksista.

96. Komission asiamiehet eivät — edes siinä tapauksessa, että siihen olisi todella pyritty — kuitenkaan olisi pystyneet tehokkaasti muuttamaan päätöksen sisältöä jo yksin siitä syystä, että tähän vaadittavaa muodollista komission päätöstä ei ollut olemassa.

30 — Ks. jäljempänä 99 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

97. Koska päätöksen sisältöä ei näin ollen ole muutettu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin aikana, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisessa tuomiossa tukeutunut sisältöön, joka päätöksellä oli, kun komissio teki sen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei näin ollen ole ylittänyt EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklan 1 kohtaan perustuvaa valvontatoimivaltaansa, eikä se ole muuttanut päätöksen sisältöä nyt valittajana olevan asianosaisen vahingoksi.

98. Tämän vuoksi *kolmas* valitusperuste, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ylittänyt toimivaltansa EHTY:n perustamissopimuksen 33 artiklan 1 kohdan vastaisesti, on *perusteeton.*

C *Valitusperuste, jonka mukaan päätöksen aineellista sääntöjenmukaisuutta on arvioitu oikeudellisesti virheellisellä tavalla* (*neljäs* valitusperuste)

99. *Neljännessä* valitusperusteessa on kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa valittaja riitauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsityksen, jonka mukaan komissio oli ollut oikeassa katsoessaan, että tietojenvaihtojärjestelmään osallistuminen muodosti erillisen kilpailuoikeuden rikkomisen. Toisessa osassa valittaja arvostelee sen huomiotta jättämistä, ettei tietojenvaihtojärjestelmä vaikuttanut kielteisesti EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun "tavanomaiseen kilpailuun".

1. Tietojenvaihtojärjestelmään osallistumisesta johtuva erillinen kilpailusääntöjen rikkominen

Asianosaisten lausumat

100. *Valittaja* riitauttaa tässä yhteydessä valituksenalaisen tuomion 393 kohdan ja sitä seuraavat kohdat. Valittaja katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on virheellisesti pitänyt tilausten ja toimitusten seurantaa EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 rikkomisena, vaikka nyt kyseessä olevalla tietojenvaihtojärjestelmällä ei yksinään voinut olla kilpailua rajoittavaa vaikutusta.

101. Valittajan mukaan tietojenvaihtojärjestelmä ei nyt esillä olevassa asiassa koskenut hintatietoja, vaan siinä oli kysymys tilausten ja toimitusmäärien tilastoinnista. Valittajan mielestä tällainen tietojen vaihto lähtökohtaisesti edistää kilpailua.

102. Valittaja arvostelee lisäksi sitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on esittänyt ristiriitaisia perusteluja sille, miksi tietojenvaihtojärjestelmä oli sellaisenaan kilpailunvastainen. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 403 kohdassa tukeutunut kilpailunvastaiseen vaikutukseen, joka seuraa tietojenvaihtojärjestelmästä sellaisenaan, mutta samanaikaisesti viitannut tuomion 401 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa tietojenvaihtojärjestelmästä aiheutuvaan seuraukseen eli "vakiintuneen kaupankäynnin säilyttämiseen" osoituksena tästä kilpailunvastaisuudesta. Valittaja toteaa, että jos tietojenvaihtojärjestelmää sellaisenaan on tarkoitus pitää EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan erillisenä rikkomisena, kilpailunvastaisen vaikutuksen on seurattava järjestelmästä itsestään ja tilanteen mukaan markkinoiden yleisestä rakenteesta.

103. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on väärässä, kun se on tietojenvaihtojärjestelmään osallistumisen kilpailunvastaisuuden osalta vedonnut UK Tractor Registration Exchange -tapauksissa [31] (jäljempänä traktoritapaukset) muodostuneeseen oikeuskäytäntöön ja katsonut, että teräsputkimarkkinoiden rakenteelle oli traktorimarkkinoiden tavoin tunnusomaista tiukka oligopoli, ja perustellut tällä tavalla käsitystään, jonka mukaan tietojenvaihtojärjestelmään osallistuminen oli kilpailuoikeuden rikkomista. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on itse todennut valituksenalaisen tuomion 400 kohdassa, että kymmenen suurimman yrityksen markkinaosuus teräsputkimarkkinoilla oli vain kaksi kolmasosaa, mikä on osoitus siitä, että näillä markkinoilla vallitsi voimakas kilpailu useiden kilpailijoiden välillä. Tällainen markkinoiden rakenne estää joka tapauksessa katsomasta, että rakenne oli yksinkertaisen oligopolistinen, ja etenkin katsomasta, että markkinat olivat erittäin keskittyneet.

104. *Komission* mukaan nämä väitteet on jätettävä tutkimatta, koska valittaja ei ole selvittänyt tarkasti, mitkä valituksenalaisen tuomion osat se kiistää ja mihin oikeudellisiin argumentteihin vaatimus tuomion näiden osien kumoamisesta perustuu. Valituksenalaisen tuomion 401 kohtaan ja sitä seuraaviin kohtiin kohdistuva arvostelu on komission mielestä perusteetonta, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on — toisin kuin valittaja väittää — perustellut käsitystään, jonka mukaan tietojenvaihtojärjestelmä oli sellaisenaan kilpailunvastainen.

105. Komissio katsoo, että myös valittajan väitteet, joilla tämä riitauttaa teräsputkimarkkinoiden oligopolistista rakennetta koskevat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamukset, on jätettävä tutkimatta, koska ne kohdistuvat tosiseikkojen arviointiin. Komissio toteaa lisäksi, että valittaja on 8.4.1994 jättämässään kannekirjelmässä (80 kohta) itse luonnehtinut teräsputkimarkkinoita oligopolistisiksi.

31 — Asia T-34/92, Fiatagri ja New Holland Ford v. komissio, tuomio 27.10.1994 (Kok. 1994, s. II-905, Kok. Ep. XVI, s. II-89) ja edellä alaviitteessä 26 mainittu asia Deere v. komissio sekä yhteisöjen tuomioistuimen näissä asioissa tehtyjen valitusten johdosta antamat seuraavat tuomiot: asia C-8/95 P, New Holland Ford v. komissio, tuomio 28.5.1998 (Kok. 1998, s. I-3175) ja asia C-7/95 P, Deere v. komissio, tuomio 28.5.1998 (Kok. 1998, s. I-3111).

106. Myös valittajan arvostelu, joka koskee sitä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut traktoritapauksissa annettuihin tuomioihin, on komission mukaan hylättävä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut, että tietojenvaihtojärjestelmät voivat edistää kilpailua lisäämällä avoimuutta taloudellisten toimijoiden välillä, mutta vain sillä nimenomaisella edellytyksellä, että tarjonta markkinoilla on hyvin hajautunutta, mikä ei pidä paikkaansa teräsputkimarkkinoiden osalta.

107. Komissio toteaa lisäksi, että valittaja viittaa vain yhteen tekijään, vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellut tietojenvaihtojärjestelmän kilpailunvastaisuutta useilla tekijöillä. Komission mukaan teräsputkimarkkinat kylläkin ovat vähemmän oligopolistiset kuin relevantit markkinat traktoritapauksissa. Teräspalkit ovat sitä vastoin homogeenisempia tuotteita kuin traktorit, joten tuotteiden ominaisuuksiin perustuva kilpailu on nyt esillä olevassa asiassa ollut jo alun perin rajallista.

108. Komission mukaan tutkittaessa, miten sopimus vaikuttaa kilpailuun, joudutaan arvioimaan monitahoisia taloudellisia seikkoja, joiden osalta tuomioistuimissa harjoitettavan valvonnan on väistämättä rajoituttava sen tutkimiseen, että menettelysääntöjä on noudatettu, että perustelut ovat riittävät, että tosiseikat on todettu oikein, ettei tosiseikkoja ole arvioitu ilmeisen virheellisesti ja ettei harkintavaltaa ole käytetty väärin. Valittaja ei ole missään vaiheessa väittänyt, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole noudattanut näitä arviointiperusteita siltä osin kuin on kysymys tietojenvaihtojärjestelmään kohdistuvasta komission tutkimuksesta.

Asian arviointi

109. Valittaja tuo tässä esiin varsinaisesti sen kysymyksen, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin soveltanut nyt kyseessä olevaan tietojenvaihtojärjestelmään oikeudellisesti asianmukaisella tavalla niitä edellytyksiä, joiden on yhteisön oikeuden mukaan täytyttävä, jotta tiettyjä tietojenvaihtojärjestelmiä voitaisiin pitää kilpailunvastaisina, sellaisina kuin nämä edellytykset ilmenevät traktoritapausten oikeuskäytännöstä. [32]

110. Haluaisin aluksi kuvailla lyhyesti tämän oikeuskäytännön pääpiirteitä.

111. Ensiksi on todettava, ettei yhteisöjen tuomioistuimella vielä toistaiseksi ole ollut tilaisuutta lausua tietojenvaihtojärjestelmien erillisestä kilpailunvastaisuudesta EHTY:n perustamissopimuksen (EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan) perusteella. Kaikki tähän mennessä tutkitut asiat ovat kuuluneet EY:n perustamissopimuksen (EY:n perustamissopimuksen

32 — Edellä alaviitteessä 31 mainittu asia C-8/95 P, New Holland Ford v. komissio ja samassa alaviitteessä mainittu asia C-7/95 P, Deere v. komissio.

85 artiklan, josta on tullut EY 81 artikla) soveltamisalaan. Koska nyt esillä olevassa asiassa kuitenkin on ennen kaikkea kysymys vain siitä, voivatko tietojenvaihtojärjestelmät sellaisinaan *yleisesti ottaen* haitata kilpailua ja jos voivat, missä määrin ne voivat haitata sitä, EY:n ja EHTY:n perustamissopimuksen mahdolliset erot voidaan alkuvaiheessa sivuuttaa. Jäljempänä käsitellään erikseen sitä, voidaanko tarkastelun tuloksia soveltaa "tavanomaiseen kilpailuun" Euroopan hiili- ja teräsyhteisössä (EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohta).[33]

112. Tietojenvaihtojärjestelmien yhteydessä on kysymys erillisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta silloin, kun kilpailunvastaisuus seuraa järjestelmästä itsestään eli kun se ei riipu siitä, onko järjestelmän kautta saatuja tietoja hyödynnetty muissa "klassisissa" rikkomisissa, kuten hintasopimuksissa ja markkinoiden jakamisessa. Yhteisöjen tuomioistuin on selluloosatapauksissa[34] ja traktoritapauksissa[35] lähtökohtaisesti katsonut, että tietojenvaihtojärjestelmät ovat erillisiä kilpailusääntöjen rikkomisia. Yhteisöjen tuomioistuin on kantaansa perustellakseen tukeutunut perusajatukseen, joka tunnetaan nimellä "itsenäisyysvaatimus".[36] "Jokaisen yrityksen on itsenäisesti määrättävä yhteismarkkinoilla noudatettavaksi aikomastaan toimintalinjasta ja niistä sopimusehdoista, joita se aikoo tarjota asiakaskunnalleen."[37] Tietojenvaihtojärjestelmällä loukataan tätä itsenäisyysvaatimusta, jos se on omiaan johtamaan "sellaisten kilpailuolosuhteiden muodostumiseen, jotka eivät vastaisi tavanomaisia olosuhteita kyseisillä markkinoilla".[38] Tämä pitää paikkansa erityisesti silloin, kun järjestelmällistä tietojenvaihtoa harjoitetaan "voimakkaasti keskittyneillä oligopolistisilla markkinoilla". Tällaisilla markkinoilla päästään järjestelmällisesti hoidetun tietojen keräämisen avulla selville kilpailijoiden markkina-asemista ja strategioista.[39]

113. Yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin todennut myös, että tietojenvaihtojärjestelmät voivat tietyillä edellytyksillä olla sopusoinnussa kilpailun kanssa. Näin ollen tietojenvaihtojärjestelmä, joka on osallistujien lisäksi avoinna myös esimerkiksi asiakkaille, on omiaan pikemminkin tehostamaan kuin rajoittamaan kilpailua.[40] Myös todella kilpailluilla markkinoilla, joilla tarjonta on hajautunutta, näin saadut tiedot voivat tehostaa kilpailua.[41] Tällaisessa tapauksessa osallistujat nimittäin pystyvät vasta näin saavutetun avoimuuden ansiosta mukauttamaan oman käyttäytymisensä näihin markkinoihin.

33 — Ks. jäljempänä 135 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

34 — Yhdistetyt asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85—C-129/85, Ahlström ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993 (Kok. 1993, s. I-1307, Kok. Ep. XIV, s. I-123).

35 — Edellä alaviittessä 31 mainittu asia C-8/95 P, New Holland Ford v. komissio ja samassa alaviitteessä mainittu asia C-7/95 P, Deere v. komissio.

36 — Yhteisöjen tuomioistuimen 14.7.1972 antamista tuomioista esim. asia 48/69, ICI v. komissio (Kok. 1972, s. 619, Kok. Ep. II, s. 25; ns. väriainetapaus).

37 — Edellä alaviitteessä 31 mainittu asia C-7/95 P, Deere v. komissio, tuomion 86 kohta.

38 — Edellä alaviitteessä 31 mainittu asia C-7/95 P, Deere v. komissio, tuomion 87 kohta.

39 — Edellä alaviitteessä 31 mainittu asia C-7/95 P, Deere v. komissio, tuomion 88 kohta.

40 — Edellä alaviitteessä 31 mainittu asia C-7/95 P, Deere v. komissio, tuomion 88 kohta.

41 — Edellä alaviitteessä 31 mainittu asia C-7/95 P, Deere v. komissio, tuomion 88 kohta.

114. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nyt esillä olevassa asiassa tarkastellut tietojenvaihtojärjestelmää tätä taustaa vasten.

115. Ensinnäkin siltä osin kuin on kysymys siitä, ovatko markkinat oligopolistiset, yhdyn komission käsitykseen, jonka mukaan valitusperuste on *jätettävä tutkimatta*, koska siinä väitetään, että teräsputkimarkkinoita on arvioitu virheellisesti (oligopolistisiksi). Kysymys on tosiseikkojen arvioinnista, jota ei voida muutoksenhakuvaiheessa riitauttaa, jollei kysymys ole sen valvomisesta, ettei tosiseikkoja ole otettu huomioon vääristyneellä tavalla.

116. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tämän arvioinnin perusteella katsonut tietojenvaihtojärjestelmän kilpailunvastaisuuden johtuvan siitä, että se rajoittaa yritysten "päätöksenteon itsenäisyyttä". Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 402 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa selittänyt tätä itsenäisyyden rajoittumista järjestelmään osallistuneisiin yrityksiin kohdistuneella painostuksella, joka johtui tietojenvaihtoa seuranneista keskusteluista (tilausten ja toimitusten analysointi, arviointi ja arvostelu jne.).

117. Mielestäni ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tällaisia perusteluja esittämällä kuitenkin tosiasiallisesti asettanut loogisesti kyseenalaisiksi perusteet, jotka tekevät tietojenvaihtojärjestelmään osallistumisesta *erillisen* kilpailusääntöjen rikkomisen.

118. Se, että tietyt tietojenvaihtojärjestelmät ovat kilpailunvastaisia, ei nimittäin johdu alun perin siitä, että tiedot rajoittaisivat *päätöksenteon itsenäisyyttä*. Tämä on tyypillistä pikemminkin perinteisille sopimuksille tai yhdenmukaistetuille menettelytavoille. Tietojenvaihtojärjestelmän kilpailunvastaisuus johtuu siitä, että järjestelmä hävittää erään toisen, liiketoiminnalle samalla tavalla olennaisen ominaispiirteen eli *epätietoisuuteen liittyvän riskin*. Päätöksenteon itsenäisyys ja epätietoisuuteen liittyvä riski ovat kuitenkin ihanteellisen kilpailun kaksi *erillistä* ominaispiirrettä. Molemmat ominaispiirteet voivat toki vaikuttaa toisiinsa. Epätietoisuuden poistuminen voi tietyissä taloudellisissa olosuhteissa hyvinkin vaikuttaa myös päätöksenteon vapauteen esimerkiksi siten, että tiettyyn markkinakäyttäytymiseen kohdistuu painetta. Tämä ei kuitenkaan ole väistämätöntä, ja yhteisöjen tuomioistuimen traktoritapauksissa antamien tuomioiden [42] mukaan tietyt tietojenvaihtojärjestelmät haittaavat kilpailua jo sen vuoksi, että epätietoisuuteen liittyvä riski, joka on olennainen osa *ihanteellista kilpailua*, pienenee.

119. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen argumentaatiosta on siis todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta tämän eron, koska se on perustellakseen kantaa, jonka

42 — Mainittu edellä alaviitteessä 31.

mukaan tietojenvaihtojärjestelmä on erillinen kilpailusääntöjen rikkominen, vedonnut päätöksenteon vapauteen kohdistuvaan vaikutukseen, vaikka tämä nimenomaan ei ollut ehdottoman välttämätöntä erillisyyden osoittamiseksi.

120. Yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin useaan otteeseen todennut, että vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämät perustelut olisivat joltain osin yhteisön oikeuden vastaisia, valitusperuste on hylättävä, jos tuomiolauselman tueksi on esitetty sellaisia muita perusteluja, että siitä ilmenevä lopputulos on perusteltu. [43]

121. Tältä osin on huomattava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 410 kohdassa nimenomaisesti viitannut traktoritapausten tässä asiassa merkitykselliseen oikeuskäytäntöön. Kun otetaan huomioon tosiseikat, joita ei enää voida kyseenalaistaa, ei voi olla mitään järkevää epäilyä siitä, että vaikka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on — mielestäni — ymmärtänyt tähänastisen oikeuskäytännön oikein, se on päätynyt siihen tulokseen, että tietojenvaihtojärjestelmä on täyttänyt kilpailunvastaisen käyttäytymisen edellytykset. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimittäin todennut tuomion 394 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, että järjestelmään osallistuvat — järjestelmän ulkopuolelle jääneitä kilpailijoita ja kuluttajia lukuun ottamatta — pystyivät sen ansiosta, että ne saivat tietoonsa kunkin osallistujan tilausten ja toimitusten määrät, jotka tavallisesti kuuluvat liikesalaisuuden piiriin, [44] saamaan mahdollisimman ajantasaista tietoa kunkin yksittäisen osallistujan markkina-asemasta suhteessa kaikkien relevanttien markkinoiden kokonaisliikevaihtoon. Tällöin tapahtui juuri se, mikä tekee tietojenvaihtojärjestelmästä *sellaisenaan* kilpailunvastaisen: kilpailulle luonteenomaiseen epätietoisuuteen liittyvä riski pieneni, mutta vain järjestelmään osallistuvien osalta.

122. Koska kaiken kaikkiaan voidaan katsoa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellut käsitystään, jonka mukaan tietojenvaihtojärjestelmä oli kilpailunvastainen, ja että se on näissä perusteluissaan aiheellisesti tukeutunut tähänastiseen oikeuskäytäntöön ja näin ollen lopuksi tehnyt ratkaisunsa ilman oikeudellisia virheitä, osoitettua perustelujen sisällöllistä puutteellisuutta ei voida pitää niin vakavana, että valitusperuste olisi tältä osin perusteltu.

123. *Neljännen* valitusperusteen ensimmäinen osa, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta, ettei tietojenvaihtojärjestelmä ole kilpailuoikeudellisesti erillinen rikko-

43 — Ks. esim. asia C-30/91 P, Lestelle v. komissio, tuomio 9.6.1992 (Kok. 1992, s. I-3755, 28 kohta).

44 — Valittajan väite, jonka mukaan kysymys oli "vain" tilaus- ja toimitusmääristä eikä hintoja koskevista tiedoista, liittyy ilmeisesti siihen tosiseikkaan, että selluloosatapauksissa annetuissa tuomioissa (mainittu edellä alaviitteessä 34) kyseessä ollut tietojenvaihtojärjestelmä koski hintoja. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ratkaisevaa ei kuitenkaan ole tietojen sisältö vaan niiden käyttötarkoitus. Tietojen on oltava sellaisia, että ne tavanomaisesti kuuluvat liikesalaisuuden piiriin, koska niiden tunteminen antaisi kilpailijalle mahdollisuuden reagoida yksilöllisesti ja täsmällisesti toisten markkinakäyttäytymiseen. Tosiasiallisia tilaus- ja toimitusmääriä koskevien tietojen osalta tilanne on juuri tällainen.

minen, on näin ollen *jätettävä* osittain *tutkimatta* ja muilta osin hylättävä *perusteettomana*.

2. Tietojenvaihtojärjestelmän ja hintojen vahvistamisen kielteinen vaikutus EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklassa tarkoitettuun "tavanomaiseen kilpailuun"

Asianosaisten lausumat

124. *Valittaja* väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on virheellisesti pitänyt moitittuja menettelytapoja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan rikkomisena, koska se on tulkinnut EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua "tavanomaisen kilpailun" käsitettä virheellisesti.

125. Valittajan mukaan EHTY:n perustamissopimuksessa tarkoitettua "tavanomaista" kilpailua ei pidä ymmärtää niin, että sillä tarkoitettaisiin yksinomaan rajoituksia, joita ihanteelliseen kilpailuun voi kohdistua EHTY:n perustamissopimuksen 5 ja 46—48 artiklan tai päätöksen N:o 2448/88 mukaisista yleisluonteisista oikeudellisista mahdollisuuksista. Valittaja toteaa, että käsitteeseen on pikemminkin sisällytettävä myös kaikki kilpailutilanteet, jotka yksittäistapauksessa seuraavat niiden erityisedellytysten muodostamasta kokonaisuudesta, jotka ovat olemassa EHTY:n perustamissopimus huomioon ottaen. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nyt esillä olevassa asiassa jättänyt tältä osin huomiotta, miten pääosasto III:n toiminta vaikutti kilpailun rakenteeseen.

126. Tarkemmin sanottuna valittaja riitauttaa tietojenvaihtojärjestelmää ja hintojen vahvistamista koskevan kilpailuoikeudellisen arvioinnin ja tukeutuu perusteluihin, joista on seuraavassa esitetty yhteenveto.

127. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta, että EHTY:n puitteissa tapahtuvassa tavanomaisessa kilpailussa yrityksille on annettu toimintavapaus, joka kattaa myös nyt kyseessä olevat käyttäytymismuodot. Valittaja ei pidä vakuuttavana rajanvetoa, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on oikeudellisessa arvioinnissa yrittänyt tehdä yhtäältä yleisten, sitomattomien ja pääosasto III:n kanssa harjoitettavan yhteistyön yhteydessä sallittujen keskustelujen ja toisaalta kiellettyjen sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen välillä.

128. Valittaja vetoaa erityisesti pääosasto III:ssa tuolloin työskennelleen Kutscherin todistajanlausuntoon, joka on toistettu valituksenalaisen tuomion 484 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa. Kutscher on nimenomaisesti puhunut "yhteisestä käsityksestä". Valittajan mukaan tällaisen yhteisen käsityksen saavuttaminen ei kuitenkaan merkitse yksinomaan pelkkien

ennusteiden vaihtoa erityisesti yrityskohtaisten hintoja ja määriä koskevien tietojen osalta vaan myös sitä, että yritykset pääsevät vastaavaan sopimukseen. Valittaja katsoo näin ollen, ettei pääosasto III ole pitänyt tällaista sisäistä yhteistoimintaa ainoastaan sallittuna vaan jopa väistämättömänä sen tarvitsemien tietojen osalta.

129. Valittajan mukaan valituksenalainen tuomio on joka tapauksessa ristiriitainen, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on yhtäältä todennut 318 kohdassa hintojen vahvistamisesta, ettei missään EHTY:n perustamissopimuksen määräyksessä sallita yhdenmukaistettuja menettelytapoja hintojen vahvistamiseksi. Toisaalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 269 kohdassa määritellyt "yhdenmukaistetun menettelytavan" käsitteen niin laajasti, että myös yritysten välistä hintaennusteiden vaihtoa, jota Kutscher oli pitänyt sallittuna, on pidettävä yhdenmukaistettuna menettelytapana. Tästä huolimatta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut esimerkiksi tuomion 534 kohdassa, ettei komissio ollut tiennyt 65 artiklan 1 kohtaan kohdistuneista rikkomisista.

130. Valittajan mukaan valituksenalainen tuomio on ristiriitainen myös sen johdosta, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ole ottanut EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan rikkomisten tutkinnassa huomioon komission vaikutusta, mutta tukeutuu siihen sakon määrää vahvistaessaan. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 644 kohdassa nimittäin todennut sakon määrän osalta, että pääosasto III:n hyväksymässä muodossa yritysten välillä harjoitettu hintaennusteita koskenut näkemysten vaihto saattoi itsessään johtaa markkinakäyttäytymisen "jonkinasteiseen samansuuntaisuuteen". Valittajan mukaan tämä merkitsee samaa, kuin jos olisi todettu, että yrityksille oli tässä yhteydessä annettu hintapolitiikkansa yhteensovittamisessa laajennettu toimintavapaus, joka kattoi myös menettelytavat, joita muutoin — EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan (josta on tullut EY 81 artikla) yhteydessä — olisi täytynyt pitää kilpailusääntöjen rikkomisena. Valittajan mielestä nämä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamukset ovat kuitenkin ristiriidassa niiden EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan rikkomista koskevien perustelujen kanssa, joita ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on esittänyt tuomion 318, 330 ja 411 kohdassa yksittäisten rikkomisten osalta.

131. *Komissio* väittää, ettei se voi määrittää, mikä on "tavanomaista kilpailua" Euroopan hiili- ja teräsyhteisössä koskevan käsitteen ulottuvuus, vaan tämä määritellään perustamissopimuksessa.

132. Komission mukaan ei myöskään ole ristiriitaista, että sakon määrän vahvistamisen yhteydessä tutkitaan rikkomisen taloudellisia vaikutuksia ja otetaan samalla jollain tavalla huomioon myös "PO III:n hyväksymä tilanne", koska näin tehtäessä ei kyseenalaisteta EHTY:n perustamissopimuksessa määriteltyä tavanomaisen kilpailun käsitettä sellaisenaan.

133. Komissio katsoo, että valittajan väitteet voitaisiin hyväksyä vain, jos "PO III:n tarkoittama ja hyväksymä tilanne" olisi johtanut siihen, että moititut menettelytavat eivät olisi enää millään tavoin voineet haitata tavanomaista kilpailua EHTY:ssä. Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei kuitenkaan ole todennut näin. Se on tuomion 643 ja 644 kohdassa pikemminkin vain vertaillut kyseessä olevien menettelytapojen taloudellisia vaikutuksia pääosasto III:n tarkoittaman ja hyväksymän tilanteen kanssa eikä suinkaan sen tilanteen kanssa, joka olisi vallinnut, jos yrityksillä ei olisi ollut mitään yhteyksiä.

Asian arviointi

134. Väite, jonka mukaan EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua "tavanomaista kilpailua" (jäljempänä tavanomainen kilpailu) on tulkittu oikeudellisesti väärin, perustuu siihen peruslähtökohtaan, että tämä kilpailun käsite eroaa EY:n perustamissopimuksen 85 artiklassa (josta on tullut EY 81 artikla) käytetystä kilpailun käsitteestä sen johdosta, että siihen on lisätty sana "tavanomainen". Valittajan tähän perustuvassa argumentaatiossa voidaan erottaa seuraavat kolme päälinjaa:

— Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tunnustanut tavanomaiseen kilpailuun sisältyvää ihanteellisen kilpailun lainmukaista häirintää tai se ei ole tunnustanut tätä asianmukaisesti.

— Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on käyttänyt "yhdenmukaistettujen menettelytapojen" käsitettä epäjohdonmukaisesti niin, että sillä tarkoitetaan tavanomaisen kilpailun haittaamista.

— Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vahvistanut sakon määrän EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti, se on käyttänyt toista tavanomaisen kilpailun käsitettä kuin EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan rikkomisen osalta.

a) Kattaako tavanomaisen kilpailun käsite ihanteelliseen kilpailuun kohdistuvat lainmukaiset häiriöt ja jos kattaa, niin missä laajuudessa?

135. Tavanomaisen kilpailun ja EY:n perustamissopimuksen 85 artiklassa (josta on tullut EY 81 artikla) tarkoitetun kilpailun eroa on valituksenalaisessa tuomiossa[45] tarkasteltu sen kysymyksen yhteydessä, voidaanko katsoa, että EHTY:n perustamissopimuksessa pidetään lähtökohtana, että kilpailu kyseisillä markkinoilla on luonteenomaisesti häiriintynyttä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on hyväksynyt valittajan tämän väitteen vain sikäli, että se on lähtökohtaisesti tunnustanut, että tavanomainen kilpailu EHTY:n markkinoilla voi markkinoiden oligopolistisuuden ja tiettyjen teollisuuspoliittisten tavoitteiden sekä vastaavien välineiden soveltamisen[46] vuoksi poiketa ihanteelli-

45 — Valituksenalaisen tuomion 299 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

46 — Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tarkastellut EHTY:n perustamissopimuksen 46—48 ja 60 artiklan mukaista järjestelmää suhteessa EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaan.

sesta kilpailusta.[47] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin nimenomaisesti kieltäytynyt tekemästä tästä oikeudellisesta tilanteesta EHTY:n kilpailuoikeutta koskevia yleisluonteisia päätelmiä.

136. Valittaja ei arvostele ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen yleistä arviointia, jonka mukaan relevanttien markkinoiden oligopolistisuus ja teollisuuspoliittisten välineiden soveltaminen erottavat tavanomaisen kilpailun ihanteellisesta kilpailusta. Mielestäni tässä yhteydessä nousee esiin pikemminkin laajempi kysymys, joka koskee sitä, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tehnyt oikeudellisen virheen rajoittaessaan EHTY:n perustamissopimuksen kattamien ihanteelliseen kilpailuun kohdistuvien (ns. järjestelmään luonteenomaisesti kuuluvien) häiriöiden ulottuvuutta niin, että kysymys on vain relevanttien markkinoiden oligopolistisuudesta ja EHTY:n perustamissopimuksen mukaisten teollisuuspoliittisten välineiden oikeasta soveltamisesta. Valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt tutkia, olisivatko myös yhteisön toimielimen toiminnasta johtuvat "yksittäistapausta koskevat erityisedellytykset" voineet olla sellainen ihanteelliseen kilpailuun kohdistuva häiriö, jonka EHTY:n perustamissopimus kattaa. Tällöin tavanomainen kilpailu jäisi myös tästä syystä ihanteellisen kilpailun kynnyksen alapuolelle. Valittajan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt tehdä tämän perusteella asianmukaiset päätelmät EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohtaa soveltaessaan.

137. Mielestäni ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 302 kohdassa esittänyt oikean perustan kysymykseen annettavalle vastaukselle. Tässä kohdassa on todettu EHTY:n markkinoiden oligopolistisuutta koskevasta kilpailuoikeudellisesta arvioinnista seuraavaa:

"Vaikka — — oligopolistisuus voi jonkin verran lieventää kilpailun vaikutusta — —, tämä käsitys ei oikeuta tulkitsemaan 65 artiklaa siten, että yritysten sellaiset menettelytavat, jotka — — vähentävät kilpailua *entisestään* [kursivointi tässä], olisivat sallittuja. Markkinoiden oligopolistisen rakenteen mahdolliset seuraukset huomioon ottaen on entistä tärkeämpää turvata vielä jäljellä oleva kilpailu — — ."

138. Tämä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen periaatteellinen toteamus voi toki olla täysin pätevä muutoinkin kuin EHTY:n markkinoiden oligopolistisen rakenteen osalta. Tämä johtuu siitä, että sen enempää ne ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tarkastelun kohteena olleet häiriöt, jotka olivat Euroopan hiili- ja teräsyhteisön erityispiirteitä, kuin (yhteisön toimielimen aikaansaamat) "yksittäistapausta koskevat erityisedellytykset", jotka valittajan mukaan kuuluvat EHTY:n perustamissopimukseen tavanomaisen kilpailun käsitteen kautta, eivät aiheuta kilpailun osittaista tai tilapäistä "tuhoutumista". Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on aiheellisesti todennut, kysymys on tosiasiallisesti pikemminkin kilpailun (vaikutusten) "lievenemisestä". Nämä eroavat toisistaan siten, että silloin, kun kilpailu on "tuhoutunut" voidaan aivan hyvin kysyä, voiko kilpailunvastaista toimintaa ylipäänsä vielä esiintyä. Kun kilpailu on "lieventynyt", on sitä vastoin selvää, että ihanteellista kilpailua on vielä

47 — EY 81 artiklassa tarkoitetusta kilpailusta.

olemassa (piilevänä)[48] ja että se on näin ollen suojaamisen arvoista.

139. Tästä suojaamistarpeesta seuraa väistämättä, että edellä jo mainittujen, järjestelmään luonteenomaisesti kuuluvien häiriöiden ohella myös niitä "yksittäistapausta koskevia erityisedellytyksiä", joihin valittaja on nyt esillä olevassa asiassa viitannut, voidaan joka tapauksessa saada aikaan vain EHTY:n perustamissopimuksessa määrättyjen tavoitteiden perusteella ja vain tässä sopimuksessa määrätyillä välineillä.

140. Valittajan väitteiden mukaan näitä "yksittäistapausta koskevia erityisedellytyksiä" ovat ne yritysten väliset tapaamiset, joihin pääosasto III on kiistattomasti vähintäänkin myötävaikuttanut. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tarkastellut tätä asiakokonaisuutta valituksenalaisen tuomion 515 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa otsikon "PO III:n osallistuminen todettuihin rikkomisiin ilmeisen kriisin järjestelmän soveltamisen päätyttyä" alla.

141. Valittaja on pääosasto III:ssa työskennelleen Kutscherin todistajanlausuntoihin viitaten väittänyt pääasiallisesti, että komissio oli oman ilmoituksensa mukaan odottanut, että osallistuvat yritykset päätyvät keskinäisissä valmistelevissa kokouksissaan "yhteiseen käsitykseen"[49] tiettyjen markkinoita kuvaavien tunnuslukujen osalta (tuotanto, toimitukset, hinnat sekä näiden tekijöiden kehitysnäkymät). Komission piti tällä tavalla saada tarvittavat tiedot markkinatilanteesta ja markkinoiden tulevasta kehityksestä valmisteltuina ja koottuina.

142. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 318 kohdassa tutkinut, onko komissio toiminut lainmukaisesti toivoessaan "yhteisen käsityksen" aikaansaamista. Se on päätynyt siihen tulokseen, ettei *hintojen vahvistamisen* muodossa aikaansaatu "yhteinen käsitys" kuulu EHTY:n perustamissopimuksen 46—48 artiklan soveltamisalaan.[50] Kun otetaan huomioon erityisesti EHTY:n perustamissopimuksen 47 artiklan puhtaasti informaatiotekninen luonne ja se, että jo heikentynyt kilpailu on suojaamisen arvoista, kuten edellä on todettu, tätä arviointia ei ole syytä kyseenalaistaa oikeudellisesti.

143. *Tietojenvaihtojärjestelmän* osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 542 ja 549 kohdassa, että kyseisten keskustelujen todellinen sisältö oli tietoisesti salattu komissiolta. Keskusteluissa vaihdetut yrityskohtaiset tiedot eivät myöskään selväs-

48 — Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti todennut tuomion 303 kohdassa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön viitaten (lausunto 1/61, 13.12.1961, Kok. 1961, s. 527; asia C-128/92, Banks, tuomio 13.4.1994, Kok. 1994, s. I-1209; asia 1/54, Ranska v. korkea viranomainen, tuomio 21.12.1954, Kok. 1954, s. 7; asia 8/57, Groupement des hauts fourneaux et acéries belges v. korkea viranomainen, tuomio 21.6.1958, Kok. 1958, s. 233, lainauksen alku s. 251), "vapaata kilpailua koskevalla päämäärällä on — — perustamissopimuksessa itsenäinen merkitys, ja sillä on sen vuoksi sama velvoittava vaikutus kuin muilla perustamissopimuksen 2—4 artiklassa vahvistetuilla päämäärillä".

49 — Valituksenalaisen tuomion 485 kohta.

50 — Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole tässä yhteydessä ottanut huomioon, että hintasopimukset, joita tehtiin kokouksissa, joiden pitämiseen pääosasto III myötävaikutti päätöksen N:o 2448/88 perusteella, jatkuivat tämän päätöksen voimassaoloajan päättymiseen eli 1990-luvun puoliväliin saakka jopa päätöksessä asetettujen oikeudellisten puitteiden ulkopuolella. Päätöksen N:o 2448/88 2 artiklan mukaan keskustelut saivat 1990-luvun puoleenväliin saakka koskea vain tuotanto- ja toimitusmääriä. Keskustelut eivät toisaalta voineet koskea ennusteita tai edes kehitysnäkymiä, koska päätöksen N:o 2448/88 2 artiklan mukaan päätöksessä tarkoitetulla informaatiojärjestelmällä piti ainoastaan hankkia komissiolle kuukausittain jälkikäteen vahvistetut tuotanto- ja toimitusmäärätiedot.

tikään olleet sellaisinaan tarpeellisia komissiolle. [51] Kysymys ei näin ollen voinut olla myöskään valmistelevista kokouksista, joiden tarkoituksena ja sisältönä oli, että komissio saa "tehtävänsä toteuttamiseksi tarvitsemansa tiedot", siten kuin EHTY:n perustamissopimuksen 47 artiklan 1 kohdassa tarkoitetaan.

144. *Neljännen* valitusperusteen toinen osa on näin ollen hylättävä *perusteettomana* siltä osin kuin valittaja riitauttaa sillä EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun "tavanomaisen" kilpailun käsitteen tulkinnan ja soveltamisen siihen sisältyvien (sallittujen) lievennysten ulottuvuuden osalta.

b) Tavanomaisen kilpailun haittaamisena tarkastellun "yhdenmukaistettujen menettelytapojen" käsitteen ristiriitainen soveltaminen

145. Valitusperusteen tämän osan mukaan "tavanomaista" kilpailua EHTY:ssä koskeva käsite on ymmärretty väärin siltä osin kuin on kysymys "yhdenmukaistettujen menettelytapojen" olemassaolosta. Esiin tuodun oikeuskysymyksen ymmärtämisen helpottamiseksi on ensiksi esitettävä seuraava selvennys.

146. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 263 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa selvittänyt ja todennut, että kolmessa Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla toteutetussa hinnankorotuksessa oli kysymys EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista kielletyistä "yhdenmukaistetuista menettelytavoista".

147. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on asiassa Rhône-Poulenc antamaansa tuomioon [52] viitaten todennut erityisesti seuraavaa:

"EY:n perustamissopimusta koskeva ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytäntö osoittaa, ettei yhdenmukaistetun menettelytavan olemassaoloa koskeva johtopäätös välttämättä edellytä, että neuvonpito olisi — — vaikuttanut kilpailijoiden käyttäytymiseen markkinoilla." [53]

148. Valittajan mielestä "yhdenmukaistetun menettelytavan" käsite on tässä määritelty niin laajasti, että myös sellaiset yritysten menettelytavat, joilla ei todellakaan pyritä vaikuttamaan kilpailijoiden markkinakäyttäytymiseen, voivat merkitä kilpailuoikeuden rikkomista. Valittajan ajatus ilmeisesti on, että jollei tällainen tavoite

51 — Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi voinut yhtä hyvin päätyä Kutscherin todistajanlausunnon arvioinnin — jota ei ole tapahtunut — perusteella siihen tulokseen, että tämäntyyppiset hintasopimukset eivät selvästikään olleet sellainen "yhteinen käsitys", jota pääosasto III tarvitsi ja odotti. Tätä käsitystä puoltaa erityisesti se, että komissiolla oli ilmeinen intressi saada informaatioteknisesti *valmisteltuja* tietoja mutta ei kilpailunvastaisesti "*yhdenmukaistettuja*" tietoja.

52 — Asia T-1/89, Rhône-Poulenc v. komissio, tuomio 24.10.1991 (Kok. 1991, s. II-867), joka on yksi polypropeenitapauksista. Yhteisöjen tuomioistuimen polypropeenitapauksissa muutoksenhaun johdosta antamista tuomioista ks. asia C-49/92 P, komissio v. Anic Partecipazioni, tuomio 8.7.1999 (Kok. 1999, s. I-4125; jäljempänä polypropeenitapaukset).

53 — Valituksenalaisen tuomion 269 kohta.

olisi välttämätön, tietojenvaihtoa, jota komissio tarvitsee markkinoita koskevien tarvittavien tunnuslukujen valmistelemiseksi, olisi pidettävä "yhdenmukaistettuna menettelytapana" ja siten myös lainvastaisena. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin on toisaalla valituksenalaisessa tuomiossa nimenomaisesti hylännyt tällaisen olettaman.[54] Valittajan mukaan tämä ristiriita, jonka se väittää olevan olemassa, saadaan korjattua vain tulkitsemalla vastaavasti EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua "tavanomaisen" kilpailun käsitettä suppeasti, mitä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei kuitenkaan ole tehnyt valituksenalaisessa tuomiossa.

149. Valittajan väite perustuu siis olennaisesti siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valittajan käsityksen mukaan todennut, että menettelytavalla on pyrittävä samansuuntaiseen markkinakäyttäytymiseen, jotta se olisi kilpailunvastainen "yhdenmukaistettuna menettelytapana".

150. Valittaja näyttää siis tukeutuvan tiettyyn "yhdenmukaistettuja menettelytapoja" (joista on EY 81 artiklassa käytetty samaa nimitystä) koskevaan käsitykseen. On näin ollen syytä kuvailla lyhyesti tätä kilpailuoikeuden rikkomisen tyyppiä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ja yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella.

151. Yhdenmukaistetusta menettelytavasta voi olla kysymys vain silloin, kun *menettelytavat* muodostuvat vähintään yritysten välisistä yhteydenotoista.[55] On oltava näyttöä siitä, että yritysten *markkinakäyttäytyminen* on tosiasiallisesti ollut *samansuuntaista*[56] (tietojenvaihtojärjestelmätapauksia lukuun ottamatta),[57] ja yhteydenoton ja samansuuntaisen markkinakäyttäytymisen välillä on oltava *syy-yhteys*.[58] *Markkinoihin kohdistuvan vaikutuksen* toteen näyttäminen ei kuitenkaan ole ehdottoman välttämätöntä.[59] Markki-

54 — Valituksenalaisen tuomion 564 kohta.

55 — Ks. esim. yhdistetyt asiat 40/73—48/73, 50/73, 54/73—56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Cooperatieve Vereniging "Suiker Unie" ym. v. komissio, tuomio 16.12.1975 (Kok. 1975, s. 1663) ja asia 172/80, Züchner, tuomio 14.7.1981 (Kok. 1981, s. 2021, Kok. Ep. VI, s. 187).

56 — Polypropeenitapauksissa 8.7.1999 annetut tuomiot, esimerkiksi edellä alaviitteessä 52 mainitussa asiassa komissio v. Anic Partecipazioni annettu tuomio. Tämän tuomion 118 kohdassa on todettu seuraavaa: "Tästä seuraa, että yhdenmukaistetun menettelytavan käsite, sellaisena kuin se ilmenee perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan sanamuodosta, kattaa paitsi yritysten välisen yhteistoiminnan, myös tätä yhteistoimintaa seuraavan markkinakäyttäytymisen ja näiden kahden seikan välisen syy-yhteyden." Yhteisöjen tuomioistuin on kartonkitapauksiin kuuluvassa asiassa C-291/98 P, Sarrió v. komissio, 16.11.2000 antamassaan tuomiossa (Kok. 2000, s. I-9991) todennut, että kysymys voi olla kilpailuoikeuden rikkomisesta silloinkin, kun kyseessä oleva yritys on osallistunut sopimuksiin passiivisesti mutta ei ole kuitenkaan osallistunut sopimuksesta seuranneeseen samansuuntaiseen markkinakäyttäytymiseen.

57 — Ks. edellä alaviitteessä 31 mainitussa asiassa C-7/95 P, Deere v. komissio annettu tuomio. Tältä kannalta katsottuna yhteisöjen tuomioistuin on polypropeenitapauksissa vain vähän myöhemmin antamissaan tuomioissa (mainittu edellä alaviitteessä 52) ehkä käyttänyt hieman liian laajaa sanamuotoa, joka saattoi johtaa väärinkäsityksiin senkin vuoksi, että myös näissä kysymys oli mm. tietojenvaihtojärjestelmistä. Tiettyjen tietojenvaihtojärjestelmien poikkeuksellinen kohtelu voi nimittäin olla täysin perusteltua, koska näiden kilpailuoikeuden rikkomisten erityisluonne johtuu ihanteellisessa kilpailussa vallitsevan, *epätietoisuuteen liittyvän riskin* pienenemisestä, kuten edellä on kuvailtu. Koska kilpailuoikeudellinen tavoite suuntautuu näissä tapauksissa suojaamisen arvoisen riskin pysyttämiseen, toteen näytetyllä samansuuntaisella käyttäytymisellä ei voi olla merkitystä. Tilanne on tältä osin eri silloin, kun on kysymys klassisista kilpailusääntöjen rikkomisista, jotka kilpailuoikeudellisesti kohdistuvat *yritysten päätöksentekovapauden* säilyttämiseen. Tässä tapauksessa samansuuntainen markkinakäyttäytyminen on näytettävä toteen jo senkin takia, että muutoin voitaisiin säännöllisesti tuoda esiin vakavia epäilyjä siitä, ovatko moititut menettelytavat yksittäistapauksessa todella omiaan heikentämään päätöksentekovapautta.

58 — Ks. edellä alaviitteessä 52 mainittu oikeuskäytäntö.

59 — Asia 56/65, Société technique minière, tuomio 30.6.1966 (Kok. 1966, s. 282, Kok. Ep. I, s. 251) ja edellä alaviitteessä 52 mainittu asia komissio v. Anic Partecipazioni. Markkinoihin kohdistuvalla vaikutuksella on merkitystä vain silloin, kun ei ole olemassa kilpailunrajoittamistavoitetta tai kun tällaista tavoitetta ei pystytä näyttämään toteen. Tällöin ei kuitenkaan tutkita markkinoihin kohdistuvia yleisiä taloudellisia vaikutuksia vaan ainoastaan niitä vaikutuksia, jotka kohdistuvat markkinoihin kilpailun rajoittumisen muodossa. Tältä osin riittää, että kilpailuun kohdistuvat rajoitukset liittyvät sopimukseen tai menettelytapaan luonteenomaisesti, eikä niiden tarvitse tosiasiallisesti ilmetä. Ks. myös edellä alaviitteessä 31 mainitut traktoritapaukset C-7/95 P ja C-8/95 P.

noihin kohdistuvan vaikutuksen voimakkuus tai heikkous voidaan kuitenkin ottaa huomioon sakon määrää vahvistettaessa ja näin ollen rikkomisen vakavuutta arvioitaessa. [60]

152. Se, että valittaja on vedonnut valituksenalaisessa tuomiossa esitettyyn lainaukseen asiassa Rhône-Poulenc annetusta tuomiosta, [61] on seuraavista syistä mielestäni harhaanjohtavaa. Valittajan olettaman, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valittajan mainitsemassa valituksenalaisen tuomion kohdassa katsonut, ettei sopimuksen "tarkoituksena" tarvitse olla se osallistujien samansuuntainen markkinakäyttäytyminen, joka siitä seurasi, täytyy varmastikin johtua siitä, että valittaja on ymmärtänyt väärin valituksenalaisessa tuomiossa käytetyn saksankielisen sanan "erstrecken".

153. Oikeudenkäyntikielen saksan sanamuoto, jonka mukaan yhdenmukaistetun menettelytavan olemassaolo "nicht davon abhänge, dass sich die Abrede — — auf das Marktverhalten der Konkurrenten *erstreckte*" (kursivointi tässä) voidaan saksaksi ymmärtää myös niin, *ettei* sopimuksen *tarkoituksena tarvitse olla* (bezwecken) markkinakäyttäytymiseen vaikuttaminen. Virke voidaan kuitenkin ymmärtää myös niin, ettei sopimuksesta tarvitse *seurata* (bewirken) samansuuntaista markkinakäyttäytymistä. [62]

154. Koska viimeksi mainittu tulkinta tosiasiallisesti vastasi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kantaa valituksenalaisen tuomion antamisajankohtana [63] ja koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimenomaisesti viitannut asiassa Rhône-Poulenc antamaansa tuomioon, on katsottava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on riitautetussa kohdassa tarkastellut vain *toteen näytettävissä olevan* samansuuntaisen markkinakäyttäytymisen tarpeellisuutta. Näin nähtynä tästä kohdasta ei kuitenkaan voida päätellä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi halunnut esittää mitään kannanottoa tiettyjen menettelytapojen tarkoituksesta.

155. Tuomion riitautetuista katkelmista ei näin ollen voida päätellä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen katsoneen, että kysymys voi olla EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdassa tar-

60 — Ks. esim. asia C-62/86, AKZO v. komissio, tuomio 3.7.1991 (Kok. 1991, s. I-3359, Kok. Ep. XI, s. I-261).

61 — Mainittu edellä alaviitteessä 52.

62 — Tämän katkelman alkuperäinen ranskankielinen teksti on tältä osin yksiselitteinen, sillä sen mukaan " — — il n'est pas nécessaire que la concertation *se soit répercutée* — — sur le comportement des concurrents sur le marché" (kursivointi tässä).

63 — Yhteisöjen tuomioistuin ei ole yhtynyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsitykseen. Yhteisöjen tuomioistuin ei ole polypropeenitapauksissa muutoksenhaun johdosta antamissaan tuomioissa (mainittu edellä alaviitteessä 52) vahvistanut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa Rhône-Poulenc antamassa tuomiossa (mainittu edellä alaviitteessä 52) omaksumaa käsitystä, jonka mukaan pelkkä olettama, että yritysten käyttäytymisen on väistämättä tarvinnut johtaa vastaavaan samansuuntaiseen markkinakäyttäytymiseen, riittää perusteeksi käsitykselle, että kyseessä oli yhdenmukaistettu menettelytapa (EY 81 artiklan 1 kohta). Näitä tuomioita ei kuitenkaan ollut vielä annettu, kun nyt kyseessä oleva oikeudenkäynti oli vireillä.

koitetuista yhdenmukaistetuista menettelytavoista silloinkin, kun tietyillä menettelytavoilla pyritään johonkin muuhun tarkoitukseen kuin vaikuttamaan osallistujien markkinakäyttäytymiseen. Valituksenalaisesta tuomiosta ei tämän vuoksi voida päätellä myöskään sitä, että tietojenvaihdolla, joka rajoittui vain siihen, mikä oli tarpeen, jotta komissio pystyi toteuttamaan tehtävänsä EHTY:n perustamissopimuksen laillisissa puitteissa, olisi rikottu kilpailuoikeutta.

156. Tältä osin ei näin ollen voida myöskään havaita mitään ristiriitaa tuomion muiden osien kanssa.

157. *Neljännen* valitusperusteen toinen osa on näin ollen hylättävä *perusteettomana* siltä osin kuin siinä väitetään, että "yhdenmukaistetun menettelytavan" käsitettä on sovellettu ristiriitaisesti EHTY:n perustamissopimuksen *65* artiklan 1 kohdassa tarkoitetun tavanomaisen kilpailun haittaamisena.

c) "Tavanomaisen kilpailun" käsitteen ristiriitainen soveltaminen EHTY:n perustamissopimuksen *65* artiklan 1 ja *5* kohdan yhteydessä

158. Valituksenalaisen tuomion 632 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa on tarkasteltu, onko komissio sakon määrää vahvistaessaan ottanut riittävissä määrin huomioon eri kilpailunvastaisten menettelytapojen "taloudelliset vaikutukset". Kuten edellä on todettu,[64] tuomiossa on aiheellisesti katsottu, ettei sen toteaminen, että EHTY:n perustamissopimuksen *65* artiklan 1 kohtaa on rikottu, lähtökohtaisesti edellyttänyt taloudellisten vaikutusten toteen näyttämistä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on päätellyt tämän perusteella, ettei rikkomisen taloudellisia vaikutuksia lähtökohtaisesti[65] voida ottaa huomioon myöskään sakon määrää vahvistettaessa.

159. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin todennut tuomion 644 kohdassa hintasopimusten osalta, että silloinkaan, kun osallistujien käyttäytyminen on kilpailuoikeudellisesti haitatonta, "ei — — ole poissuljettua, että tällainen PO III:n hyväksymä yritysten välinen yhteydenpito olisi saattanut vahvistaa markkinakäyttäytymisen jonkinasteista samansuuntaisuutta varsinkin hinnankorotuksissa, jotka ovat ainakin osaksi johtuneet vuoden 1989 suotuisasta taloussuhdanteesta".

160. Lainatusta katkelmasta voidaan mielestäni päätellä vain, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tässä kohdassa sisällyttänyt "taloudellisia vaikutuksia" koskeviin pohdintoihinsa hypoteettisen syy-yhteyden (lainmukainen käyttäytyminen — ulkoisten vaikutusten aiheuttama samansuuntainen markkinakäyttäytyminen — tämän samansuuntaisen käyttäytymisen vahvistuminen, joka johtuu lainmukaisesta käyttäytymisestä).

64 — Ks. edellä 151 kohta.
65 — Valituksenalaisen tuomion 636 kohta.

161. Valittaja nostaa nyt huomautuksissaan esiin kysymyksen siitä, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tehnyt valituksenalaisessa tuomiossa oikeudellisen virheen, koska se on tarkastellut hypoteettista syy-yhteyttä vasta oikeudellisten seurausten yhteydessä eikä jo tosiseikaston yhteydessä.

162. Mielestäni valittaja jättää valitusperusteen tätä osaa koskevassa argumentaatiossaan huomiotta, ettei nyt ole todellakaan kysymys siitä, vastaavatko tietyt menettelytavat tunnusmerkistöä, vaan näytöstä eli menettelytapojen ja niistä seuranneen samansuuntaisen markkinakäyttäytymisen välisestä syy-yhteydestä, sillä jos menettelytavat, samansuuntainen markkinakäyttäytyminen ja niiden välinen syy-yhteys näytetään toteen, kysymys on EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan rikkomisesta. Jos ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin päätyy siihen tulokseen, että lainmukainenkin käyttäytyminen olisi johtanut samaan tai samankaltaiseen samansuuntaiseen markkinakäyttäytymiseen, herää vakavia epäilyjä siitä, onko menettelytapojen ja markkinakäyttäytymisen välillä syy-yhteys, eikä enää voida katsoa, että olisi esitetty näyttö tunnusmerkistön täyttymisestä.

163. Nyt esillä olevassa asiassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin toteaa tuomion 644 kohdassa vain hyvin varovasti, että "ei — — ole poissuljettua", että myös lainmukainen käyttäytyminen "olisi saattanut" (ei suinkaan aiheuttaa vaan) "vahvistaa markkinakäyttäytymisen jonkinasteista samansuuntaisuutta". Ei näin ollen voida katsoa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi tällä halunnut vakavasti kyseenalaistaa edellä lainvastaisiksi toteamiensa menettelytapojen ja markkinakäyttäytymisen (tässä tapauksessa hintojen vahvistamisen) välisen syy-yhteyden. [66]

164. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamusten ei näin ollen voida katsoa olevan ristiriidassa tuomion niiden perustelujen kanssa, joiden mukaan hintojen vahvistamiset täyttivät rikkomisen tunnusmerkistön.

165. *Neljännen* valitusperusteen toinen osa on näin ollen hylättävä *perusteettomana* siltä osin kuin siinä väitetään, että "tavanomaisen kilpailun" käsitettä on sovellettu ristiriitaisesti EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 ja 5 kohdan yhteydessä.

166. *Neljäs* valitusperuste, jonka mukaan päätöksen aineellista lainmukaisuutta on arvioitu oikeudellisesti virheellisellä tavalla (EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohta), on näin ollen *jätettävä* osittain *tutkimatta* ja muilta osin *hylättävä perusteettomana*.

66 — Tässä valituksenalaisen tuomion kohdassa ilmaistu olettama ei sitä paitsi mielestäni vaikuta täysin ymmärrettävältä myöskään siltä osin, kuin on kysymys sakon alentamista koskevista perusteluista.

D *Sakkoa koskevat valitusperusteet*

167. Valittajan *viidennen*, *kuudennen* ja *seitsemännen* valitusperusteen mukaan perustamissopimusta on rikottu eri tavoin siltä osin kuin on kysymys sakosta.

1. Syyllisyysperiaatteen riittämätön huomioon ottaminen (*viides* valitusperuste)

Asianosaisten lausumat

168. *Valittaja* katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi tosiseikoista tekemiensä toteamusten perusteella voinut päätyä vain siihen käsitykseen, että valittajan syyllisyys oli hyvin vähäistä. Valittajan mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 504, 514, 589 ja 590 kohdan mukaan pitänyt eri rikkomisia ilmeisinä, mikä on kuitenkin toisaalta ristiriidassa sen kanssa, mitä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 643 kohdassa, jonka mukaan pääosasto III:n käyttäytyminen valvontajärjestelmän yhteydessä vuoden 1988 puolivälin ja vuoden 1990 lopun välisenä aikana oli saanut aikaan "eräänlaista epätietoisuutta" EHTY:n perustamissopimuksessa tarkoitetun "tavanomaisen kilpailun" käsitteen sisällöstä. Valittaja toteaa, että kuten tuomion 643 kohdasta ilmenee, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on pääosasto III:n osallisuuden huomioon ottaen jopa pitänyt mahdollisena, ettei myöskään yrityskohtaisten tietojen vaihdon tarvinnut nyt esillä olevassa asiassa väistämättä merkitä EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan rikkomista. Valittaja katsoo, ettei se näiden epäselvyyksien vuoksi voinut olla tietoinen siitä, että sen käyttäytyminen oli EHTY:n perustamissopimuksen määräysten mukaan lainvastaista. Valittaja toteaa edelleen, että kun otetaan huomioon edellä kuvaillut epäselvyydet, pääosasto III:n yleiset kehotukset kilpailusääntöjen noudattamiseen eivät voineet johtaa siihen, että valittaja olisi tullut tietoiseksi menettelynsä lainvastaisuudesta.

169. Lopuksi valittaja riitauttaa tätä koskevan "salailutarkoituksen", jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 522 ja 523 kohdassa olettanut olleen olemassa. Komission valvontajärjestelmän yhteydessä oli valittajan mukaan nimittäin tarpeen, että yritykset laativat yhteenvedon pääosasto III:lle toimitettavista tiedoista ja valmistelivat niitä. Yritysten kesken vaihdetut ja pääosasto III:lle toimitetut tiedot eivät näin ollen olleet identtisiä, koska pääosasto III:lle ilmoitetut tiedot piti esittää yhteenvetona, joten ne olivat yleisluonteisempia kuin yritysten välillä tosiasiallisesti käydyt keskustelut.

170. *Komissio* vaatii, että valitusperuste on jätettävä tutkimatta, sillä riitauttaessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamuksen, jonka mukaan rikkomiset olivat selviä ja ilmeisiä, hintojen vahvistamista koskevia tosiasiallisia sopimuksia oli ollut olemassa, toimituksia koskevia tietoja

oli vaihdettu tai oli olemassa salailutarkoitus, valittaja riitauttaa tosiseikkojen toteamisen ja arvioinnin, jotka kuuluvat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan.

171. Komission mukaan valitusperuste on kuitenkin joka tapauksessa perusteeton. Valittajan ei nimittäin ole katsottu syyllistyneen mihinkään harmaalla vyöhykkeellä olevaan menettelytapaan, vaan kartellikiellon merkittäviin rikkomisiin, joista se ei ole voinut erehtyä.

Asian arviointi

172. Valittaja vetoaa siihen, että se on tehnyt oikeudellisen virheen, ja perustelee tällä käsitystään, jonka mukaan sen syyllisyyttä on arvioitu virheellisesti.

173. Valittaja tukeutuu tältä osin pääasiallisesti valituksenalaisen tuomion 643 kohtaan, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että "PO III on aikaansaanut eräänlaista epätietoisuutta EHTY:n perustamissopimuksessa tarkoitetun 'tavanomaisen kilpailun' käsitteen sisällöstä".

174. Ei todellakaan voida suoralta kädeltä kiistää, etteivätkö nämä rivit ilmaisisi tiettyä epäilyä sen osalta, onko lainvastaisuus todettavissa. On myös myönnettävä, että valittaja on oikeassa huomauttaessaan, että tämä katkelma saattaa olla ristiriidassa sen kanssa, mitä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut tuomion 504, 514, 589 ja 590 kohdassa.

175. On kuitenkin myös huomattava, että nämä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaiseen tuomioon sisältyvät toteamukset on esitetty täysin eri asiayhteyksissä.

176. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vahvistanut sen, että moitittujen menettelytapojen lainvastaisuus on todettavissa, ensinnäkin päätöksen aineellista lainmukaisuutta koskevien huomautustensa yhteydessä tarkastellessaan "perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan tulkintaa tai soveltamista koskevien väärinkäsitysten jatkumista ilmeisen kriisin jälkeen". [67]

177. Vastaavanlaisia huomautuksia on löydettävissä lisäksi sakon alentamisvaatimusta koskevissa toteamuksissa siinä yhteydessä, kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutki "kantajan tuottamuksen puuttumista, luottamuksensuojan periaatteen loukkaamista ja laiminlyöntiä päättää siirtymäkauden toimenpiteistä kriisimääräysten voimassaolon päätyttyä". [68]

67 — Valituksenalaisen tuomion 504 ja 514 kohta.
68 — Valituksenalaisen tuomion 589 ja 590 kohta.

178. Tämän kanssa ristiriidassa oleva katkelma [69] kylläkin sisältyy samoin sakon alentamisvaatimusta koskeviin toteamuksiin mutta koskee sakon "oikeasuhteisuutta". Niiden lukuisten muiden syiden ohella, joihin on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä vedottu sen osoittamiseksi, ettei sakko ole oikeasuhteinen, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tässä osassa käsitellyt moitittujen menettelytapojen "taloudellisia vaikutuksia". Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tässä yhteydessä verrannut moitittujen menettelytapojen seurauksena syntynyttä tilannetta tilanteeseen, joka olisi vallinnut, jos yritykset olisivat kokoontuneet vain, koska tämä oli pääosasto III:n edun mukaista.

179. Kun vertaillaan taloudellista tilannetta koskevia kahta kuvausta, ei mielestäni kuitenkaan ole tarpeen — vaikka ei suoranaisesti tarpeetontakaan — tuoda esiin subjektiivisia näkökohtia, kuten oletettuja tai todellisia epäselvyyksiä, jotka koskevat tiettyjä oikeudellisia käsitteitä. [70] Tästä näkökulmasta tarkasteltuna tuomion 643 kohdasta ei voida tehdä mitään päätelmiä, jotka johtaisivat valittajan tavoittelemaan päämäärään.

180. *Viides* valitusperuste, jonka mukaan syyllisyysperiaatetta ei ole otettu riittävästi huomioon, on näin ollen hylättävä *perusteettomana.*

69 — Valituksenalaisen tuomion 643 kohta.

70 — Riitautettu toteamus saattaa näin ollen pikemminkin olla omiaan aiheuttamaan epäilyjä sen osalta, voiko sillä olla ratkaisevaa merkitystä sakon alentamisen perusteluna. Nyt tarkasteltavana oleva valitusperuste ei kuitenkaan koske tätä kysymystä.

2. Tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista koskevan sakon osan määrittäminen (*kuudes* valitusperuste)

Asianosaisten lausumat

181. *Valittaja* katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 649 kohdassa pitänyt tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista erillisenä EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 1 kohdan rikkomisena, jonka perusteella voidaan korottaa sakkoa, vaikka tietojenvaihtojärjestelmällä oli ollut muihin rikkomisiin nähden vain toissijainen merkitys.

182. *Komissio* viittaa siihen, mitä se on muualla todennut tietojenvaihtojärjestelmään osallistumisen muodossa tapahtuneen rikkomisen erillisyydestä.

183. *Valittaja* viittaa lisäksi valituksenalaisen tuomion 644 kohtaan, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellut hintojen vahvistamisesta määrätyn sakon alentamista sillä, että pääosasto III:n valvontajärjestelmällä oli muutettu "tavanomaista kilpailua". Valittajan mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on toiminut virheellisesti rajoittaessaan nämä toteamukset koskemaan vain hintojen vahvistamista. Valittajan mukaan toteamukset pätevät yhtä hyvin siltä osin kuin on kysymys tietojenvaihtojärjestelmään osallistumisesta, ja

ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi johdonmukaisuuden vuoksi pitänyt soveltaa niitä myös siihen, jolloin sakon määrää olisi pitänyt alentaa myös tietojenvaihtojärjestelmään osallistumisen osalta.

184. *Komissio* katsoo, että syyt, joiden perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on alentanut hintojen vahvistamisesta määrättyä sakkoa, eivät koske tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista.

Asian arviointi

185. *Kuudennessa* valitusperusteessa on kaksi osaa. Aluksi on tutkittava yleisesti, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ollut oikeassa todetessaan, että tietojenvaihtojärjestelmään osallistuminen voitiin ottaa huomioon erillisenä tekijänä sakon määrää vahvistettaessa. Jos tähän vastataan myöntävästi, on tutkittava valitusperusteen toinen osa, jossa valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt soveltaa alentamisperusteita, joita käyttäen se alensi hintojen vahvistamista koskevaa sakon osaa, myös siihen sakon osaan, joka koski tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista.

186. Komission käsityksen vastaisesti katson, että valitusperusteen ensimmäinen osa koskee kysymystä, joka on pidettävä erillään tietojenvaihtojärjestelmän erillisyyden arvioinnista, joka on suoritettu jo edellä.[71] Kun aluksi tarkasteltiin sitä, oliko rikkomista ylipäänsä tapahtunut (oliko rikkomisen tunnusmerkistö täyttynyt), nyt tarkastellaan sitä, voiko tunnusmerkistöpuolella ilmennyt erillisyys johtaa — ja täytyykö sen johtaa — siihen, että myös oikeudellisia seuraamuksia on arvioitava erikseen.

187. Kuudennen valitusperusteen tämä osa eroaa kaiken lisäksi myös siitä edellä esiin tuodusta kysymyksestä,[72] onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tehnyt oikeudellisen virheen, kun se ei ole ottanut niitä olettamia, joihin se on turvautunut sakon määrää arvioidessaan, huomioon myös tietojenvaihtojärjestelmää arvioidessaan. Edellä oli tutkittava, olisiko päättelyn, jota ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin noudatti oikeudellisten seuraamusten arvioinnissa, pitänyt vaikuttaa rikkomisen tunnusmerkistön täyttymistä koskevaan tutkintaan. Nyt on päinvastoin kysymys siitä, saivatko tunnusmerkistön täyttymiseen liittyvät seikat vaikuttaa oikeudellisiin seuraamuksiin, ja jos saivat, miten.

188. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on — aivan oikein[73] — vahvista-

71 — Ks. edellä 109 kohta ja sitä seuraavat kohdat.
72 — Ks. edellä 158 kohta ja sitä seuraavat kohdat.
73 — Ks. edellä 109 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

nut komission kannan, jonka mukaan tietojenvaihtojärjestelmään osallistuminen oli erillinen kilpailusääntöjen rikkominen. Koska osallistujien järjestelmän kautta saamia tietoja kiistattomasti käytettiin myöhemmin hyväksi tehtäessä hintasopimuksia ja jaettaessa markkinoita, on kysyttävä, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ollut oikeassa katsoessaan, että se, että tämä kilpailusääntöjen rikkominen on tosiseikastoltaan erillinen rikkominen, voi ilmetä erillisenä sakon (määrää korottavana) osana silloinkin, kun tästä rikkomisesta lainvastaisesti saatuja etuja oli hyödynnetty muiden rikkomisten toteuttamisessa eli edut oli niin sanotusti "kulutettu" muiden rikkomisten toteuttamiseen. Tällainen tilanne syntyy tyypillisesti silloin, kun tietojenvaihtojärjestelmät yhdistetään "klassisiin" kilpailusääntöjen rikkomisiin, kuten markkinoiden jakamiseen ja hintasopimuksiin.

189. Syitä, joilla yhteisöjen tuomioistuin on traktoritapauksissa [74] perustellut rikkomisen erillisyyttä tunnusmerkistön kannalta, ei mielestäni todellakaan voida soveltaa rajoituksetta oikeudellisten seuraamusten erillisyyttä koskevaan kysymykseen. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että traktoritapausten taustalla olleet tosiseikat eivät antaneet aihetta tämän kysymyksen käsittelemiseen.

190. Komissio oli traktoritapauksissa tutkinut tietojenvaihtojärjestelmää EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan (josta on tullut EY 81 artikla) perusteella ilmoitettuna sopimuksena, mutta se oli jo aikaisemmin saanut tiedon siitä, että näitä sopimuksia edeltäneitä, samankaltaisia sopimuksia oli jo usean vuoden ajan ollut olemassa ilman, että niitä olisi ilmoitettu, ja että niitä oli myös sovellettu. Komissio oli traktoripäätöksessään [75] todennut tietojenvaihtojärjestelmän kilpailunvastaiseksi, hylännyt yksittäispoikkeusta koskevan lupahakemuksen ja määrännyt osapuolet päättämään sopimuksen mutta ei kuitenkaan määrännyt sakkoa. Komission on näin ollen täytynyt tutkia traktoreita koskevan tietojenvaihtojärjestelmän erillistä kilpailunvastaisuutta tunnusmerkistön osalta, koska puuttumattomuustodistusta koskeva hakemus koski tätä, mutta ei sen kilpailuoikeudellista erillisyyttä oikeudellisten seuraamusten osalta, koska menettely ei koskenut tietojenvaihtojärjestelmän hyödyntämistä esimerkiksi hintasopimusten ja markkinoiden jakamisen muodossa.

191. Myös asiassa Mo och Domsjö ym. annetuissa tuomioissa [76] (jäljempänä kartonkitapaukset) tilanne oli erilainen, koska

74 — Mainittu edellä alaviitteissä 26 ja 31.

75 — ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 17 päivänä helmikuuta 1992 tehty komission päätös (IV/31.370 ja 31.446 — UK Agricultural Tractor Registration Exchange; EYVL L 68, 13.3.1992, s. 19).

76 — Esim. asia C-283/98 P, Mo och Domsjö v. komissio, tuomio 16.11.2000 (Kok. 2000, s. I-9855). Tuomiot koskivat EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehtyä komission päätöstä (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s.1). Tilanne oli samankaltainen myös PVC-tapauksissa. Ks. yhdistetyt asiat T-79/89, T-84/89—T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89, BASF ym. v. komissio, tuomio 27.2.1992 (Kok. 1992, s. II-315, Kok. Ep. XII, s. II-1), joka koski ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 21 päivänä joulukuuta 1988 tehtyä komission päätöstä (IV/31.865, PVC; EYVL 1989, L 74, s. 1).

komissio oli jo tunnusmerkistön osalta lähtenyt siitä, että kysymys oli yhdestä teosta, sillä tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista ja menettelytapoja, joiden mukaisesti tietoja hyödynnettiin, oli alusta lähtien pidetty yhtenä yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisena, josta oli vastaavasti määrätty vain yksi sakko.

192. Nyt esillä olevan asian tosiseikat kuitenkin sisältävät molemmat tekijät, sillä komissio on päätöksessään pitänyt lähtökohtana rikkomisten tunnusmerkistöjen erillisyyttä ja ottanut tietojenvaihtojärjestelmään osallistumisen huomioon lisäämällä sakkoon erillisen osan. Tältä kannalta katsottuna nyt nousee ensimmäistä kertaa esiin kysymys siitä, voidaanko useat erilliset kilpailusääntöjen rikkomiset ottaa erikseen huomioon myös oikeudellisten seuraamusten osalta.

193. EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdassa itsessään ei todeta mitään siitä, miten on toimittava silloin, kun tekoja on useita, eikä siitä, voivatko useat kilpailuoikeudelliselta kannalta katsottuna kyseenalaiset teot ehkä täyttää yhdessä vain yhden tunnusmerkistön, ja jos voivat, millä edellytyksillä, eikä myöskään siitä, onko sen, että useat tunnusmerkistöt ovat täyttyneet, ilmettävä oikeudellisten seuraamusten tasolla, ja jos on, miten. Tästä voidaan päätellä, että yhteisön oikeudessa jätetään komissiolle tältä osin lähtökohtaisesti harkintavaltaa.

194. On kuitenkin tutkittava, voidaanko jäsenvaltioiden yhteisestä oikeusperinteestä mahdollisesti johtaa jotain yhtenäistä toimintatapaa ongelman ratkaisemiseksi.

195. Jäsenvaltioissa on annettu kansallisille kilpailuviranomaisille suhteellisen laaja harkintavalta kilpailuoikeudellisissa menettelyissä määrättävien seuraamusten tason määrittämisen osalta, kuitenkin niin, että niiden ratkaisuihin voidaan hakea muutosta tuomioistuimessa. Tässä noudatettavina arviointiperusteina mainitaan usein nimenomaisesti rikkomisen tai rikkomisten "vakavuus".[77] Useimmiten ei kuitenkaan määritellä tarkemmin, voidaanko tämän katsoa kattavan myös useiden toisiinsa liittyvien rikkomisten käsittelemisen tai onko sen katsottava kattavan tällaisten rikkomisten käsittelemisen. Sitä, miten jäsenvaltion kilpailulainsäädännön useat rikkomiset on otettava huomioon, on säännelty Tanskassa, Saksassa, Italiassa, Luxemburgissa, Itävallassa ja Portugalissa. Tällaista tilannetta käsitellään osittain yhtenäisrangaistusperiaatteen mukaisesti eli siten, että määrätään kokonaisseuraamus, jonka taso useimmiten perustuu vakavimmasta rikkomisesta määrättävän seuraamuksen tasoon.[78]

77 — Belgia, Suomi, Ranska, Kreikka, Irlanti, Alankomaat, Ruotsi, Espanja ja Yhdistynyt kuningaskunta.

78 — Tämä taso on osittain yläraja ja osittain perusta seuraamuksen vastaavalle korottamiselle. Joissakin jäsenvaltioissa myös korotuksille on tiettyjä ylärajoja.

196. Koska useiden toisiinsa liittyvien rikkomisten huomioon ottamista ja niistä aiheutuvien oikeudellisten seuraamusten muotoa on säännelty eri tavoin jäsenvaltioiden kansallisessa kilpailuoikeudessa, ei voida katsoa, että jäsenvaltioilla olisi yhteinen oikeusperinne. [79]

197. Näin ollen ei voida katsoa, että yhteisön oikeudessa (EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohta) velvoitettaisiin komissio ottamaan huomioon useiden toisiinsa liittyvien rikkomisten olemassaolo korottavana tekijänä sakon määrää vahvistettaessa tai kiellettäisiin komissiota toimimasta näin.

198. Komissiolle kyseessä olevilla määräyksillä annetun harkintavallan rajat tulevat kuitenkin esiin silloin, kun menettely vaikuttaa mielivaltaiselta tai tarkoitukseensa soveltumattomalta.

199. Tämän arvioimiseksi on syytä tarkastella aluksi kunkin seuraamusmuodon perustaa eli teon "moitittavuutta". Komission menettely olisi näin ollen mielivaltainen tai tarkoitukseensa soveltumaton, jos se ottaisi useiden kilpailuoikeuden rikkomisten joukosta yhden rikkomisen huomioon perusteena sakon korottamiselle, vaikka ensimmäisen rikkomisen moitittavuuden olisi katsottava "kulutetun", kun rikkomista on hyödynnetty muiden rikkomisten toteuttamisessa.

200. Kun on kysymys tietojenvaihtojärjestelmästä, jota on pidettävä erillisenä rikkomisena, teon moitittavuus johtuu yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan [80] siitä, että epätietoisuuteen liittyvä riski, joka on vapaan kilpailun luonteenomainen osa, poistuu osittain tai kokonaan. Hintasopimusten tai markkinoiden jakamisen kaltaisten "klassisten" kilpailusääntöjen rikkomisten moitittavuus johtuu sitä vastoin muunlaisesta vapaan kilpailun häirinnästä eli rikkomiseen osallistuvien yritysten päätöksentekovapauden rajoittamisesta. Ensimmäisen teon (epätietoisuuteen liittyvän riskin poistaminen) moitittavuuden voidaan näin ollen katsoa "kulutetun" jälkimmäisen teon (toimintavapauden rajoittaminen) toteuttamisen johdosta vain silloin, kun ensimmäisen teon moitittavuudesta ei yksittäistapauksessa jää jäljelle mitään, mikä oikeuttaisi erillisen seuraamuksen.

201. Ei tosin ole poissuljettua, että joissakin tapauksissa tietojenvaihtojärjestelmän kautta saatujen tietojen erillinen moitittavuus katoaa täysin, kun niitä hyödynnetään

79 — Ks. julkisasiamies Léger'n asiassa C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, 3.2.1998 esittämä ratkaisuehdotus (Kok. 1998, s. I-8417).

80 — Ks. alaviitteissä 26, 31 ja 34 mainitut asiat.

hintasopimusten tekemisessä ja markkinoiden jakamisessa. Sen enempää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä kuin nyt vireillä olevassa oikeudenkäynnissä ei kuitenkaan ole esitetty mitään tämänsuuntaisia huomautuksia.

202. Yleisellä tasolla on pikemmin katsottava, että kilpailijoiden liikesalaisuuksia koskevien tietojen järjestelmällinen saaminen pienentää yhteisöjen tuomioistuimen suojaamisen arvoisena pitämää "epätietoisuuteen liittyvää, vapaalle kilpailulle luonteenomaista riskiä" siinä määrin, että on vaikea ajatella, että vapaa kilpailu voitaisiin palauttaa ennalleen "tietojenvaihdon ulkopuolelle jääneiden yritysten" osalta.

203. Nyt esillä olevaan asiaan sovellettuna tämä merkitsee, että järjestelmällisesti ja säännöllisesti toimitetut tiedot kilpailijoiden toimitusmääristä ja hinnoista eivät menetä (oikeudellisesti paheksuttua) arvoaan, joka niillä on osallistujille, jos hintasopimuksia tehdään määrätyn ajan osalta ja markkinat jaetaan määrättyjen maantieteellisten alueiden osalta. Voidaan pikemminkin olettaa, että tiedoilla on tietty pysyvyys, joka olisi voinut ilmetä esimerkiksi myöhemmissä uusissa hintasopimuksissa tai markkinoiden jakamisissa tai joka muodostuu pelkästään siitä, että osallistujat ovat saaneet markkinoista ja sen rakenteesta yleiskuvan, jollaista yhteisön kilpailuoikeuden mukaisella ihannetyypin yrittäjällä nimenomaan ei ole.

204. Komissio on nyt esillä olevassa asiassa ilmeisesti perustanut sakon korotuksen siihen, että tietojenvaihtojärjestelmään osallistumisella oli vähintäänkin tällaista "jäännösmoitittavuutta". Näin ollen ei voida katsoa, että komissio olisi sakon määrää vahvistaessaan menetellyt mielivaltaisesti. Tämän vuoksi ei myöskään voida väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin olisi toiminut virheellisesti, kun se ei ole arvostellut tätä menettelyä.

205. *Kuudennen* valitusperusteen ensimmäinen osa, jolla on riitautettu se, että tietojenvaihtojärjestelmään osallistuminen otettiin sakon määrää vahvistettaessa huomioon erillisenä tekijänä, on näin ollen hylättävä *perusteettomana.*

206. *Kuudennen* valitusperusteen toisesta osasta, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on alentanut ainoastaan hintasopimuksia koskevaa sakon osaa mutta ei ole arvostellut sitä sakon osaa, joka koskee tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista, on todettava seuraavaa.

207. Syyt, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 644 kohdassa ottanut huomioon perusteina hintojen vahvistamista koskevan sakon osan alentamiselle, pätevät ainoastaan näihin kilpailusääntöjen rikkomisiin — kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimenomaisesti todennut vali-

tuksenalaisen tuomion 646 kohdassa — mutta eivät tietojenvaihtojärjestelmään.

208. Nämä syyt liittyvät sisällöllisesti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen teoriassa mahdollisena pitämään taloudelliseen vaikutukseen, joka johtuu sellaisista ulkoisista tekijöistä, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsityksen mukaan voivat saada hintojen vahvistamisen taloudelliset vaikutukset näkymään eri valossa. Kuten valituksenalaisen tuomion 646 kohdasta ilmenee, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ilmeisesti katsonut, että näitä hypoteettisia taloudellisia vaikutuksia on arvioitava eri tavalla, kun on kysymys erilaisista kilpailusääntöjen rikkomisista.

209. Valittaja kuitenkin riitauttaa väitteellään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tosiseikoista tekemän toteamuksen, jota ei voida tutkia uudelleen muutoksenhakuvaiheessa.

210. *Kuudennen* valitusperusteen toinen osa, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta moititaan siitä, ettei se ole soveltanut hintojen vahvistamista koskevan sakon osan alentamisessa käytettyjä perusteita myös tietojenvaihtojärjestelmään osallistumiseen, on näin ollen *jätettävä tutkimatta.*

211. *Kuudes* valitusperuste, joka koskee tietojenvaihtojärjestelmään osallistumista koskevan sakon osan määrittämistä, on näin ollen *jätettävä* osittain *tutkimatta* ja osittain hylättävä *perusteettomana.*

3. Päätöksen perustelujen puutteellisuus sakon määrän osalta (*seitsemäs* valitusperuste)

Asianosaisten lausumat

212. *Valittaja* riitauttaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 606 kohdassa tekemän toteamuksen, jonka mukaan päätöksessä on riittävä ja asianmukainen selostus seikoista, jotka on otettu huomioon arvioitaessa eri rikkomisten vakavuutta, jonka perusteella sakon suuruus määräytyi.

213. Valittajan mukaan päätöksestä ei myöskään ilmene, millä tavalla rikkomisten kesto on otettu huomioon. Valittaja lainaa tältä osin valituksenalaisen tuomion 612 kohtaa, jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että "ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tutkima tosiseikasto osoittaa, että komissio on viittaamalla joko asianomaisten menettelytapoihin tai näihin menettelytapoihin liittyviin ajanjaksoihin asianmukaisesti perustellut riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa rikkomisiksi katsottujen menettelytapojen kestoajan". Valittaja toteaa, ettei komission päätöksen perusteellisenkaan tarkastelun perusteella kuitenkaan voida kuin arvailla, mikä on se tarkka ajanjakso, jonka kuluessa rikkomiset olivat komission mukaan tapahtuneet. Valittajan mukaan epäselvää on erityisesti se, onko tietojenvaihtojärjestelmän keskeytyminen otettu huomioon ja kuinka laajasti se on mahdollisesti otettu huomioon.

214. Valittajan mukaan tuomiossa on ristiriita sakon määrän vahvistamista koskevien edellytysten osalta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tuomion 608 ja 609 kohdassa viitannut asiassa merkitykselliseen oikeuskäytäntöön, jonka mukaan yritysten on voitava saada tietoonsa sakon laskentatapa ilman, että niiden täytyy nostaa kanne. Tuomion 610 ja 611 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin tukeutunut siihen, että komissio on oikeudenkäynnin aikana toimittanut tarvittavat numerotiedot. Tällaisten perustelujen pitäisi EHTY:n perustamissopimuksen 15 artiklan mukaan kuitenkin sisältyä jo päätökseen.

215. *Komissio* viittaa valituksenalaisen tuomion 607, 614 ja 626 kohtaan ja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tutkinut sääntöjenmukaisesti ne eri arviointiperusteet, joita on noudatettu vahvistettaessa kunkin yksittäisen yrityksen sakkoa, ja että se on näin ollen perustellut tuomiotaan riittävästi. Valitusperuste on tältä osin siis perusteeton.

216. Se, että väitteet koskevat rikkomisen keston arviointia, merkitsee komission mukaan, että valitusperuste on tältä osin jätettävä tutkimatta, koska väitteet kohdistuvat tosiseikkojen arviointiin, joka kuuluu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan.

217. Sakon laskemisen osalta komissio toteaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on pitänyt suotavana, että sakon laskentatapa olisi ilmaistu päätöksessä, muttei ole vaatinut tätä. Komission mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut, että sakon määrittämisessä käytetyt arviointiperusteet ilmenivät päätöksestä. Komission mukaan myös valitusperusteen tämä osa on perusteeton.

Asian arviointi

218. Yhteisöjen tuomioistuin on aikaisemmin jo useaan kertaan tarkastellut sitä, onko komissio velvollinen — ja missä laajuudessa — soveltamaan laskentatapaa sakon määrää vahvistaessaan ja tarpeen vaatiessa myös ilmaisemaan tämän tavan.

219. Vakiintuneessa oikeuskäytännössä,[81] johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimenomaisesti viitannut valituksenalaisen tuomion 605 kohdassa, on katsottu, että "perusteluvelvollisuuden laajuutta on arvioitava ottaen huomioon varsinkin, että rikkomisten vakavuus on määriteltävä erittäin monien seikkojen, kuten erityisesti asiaan liittyvien erityisolosuhteiden, asiayhteyden ja sakkojen ennaltaestävän vaikutuksen perusteella, mutta ettei huomioon otettavista seikoista ole laadittu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa — — Lisäksi komissiolla on kunkin

81 — Asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996 (Kok. 1996, s. I-1611); asia C-22/94, Irish Farmers Association ym., tuomio 15.4.1997 (Kok. 1997, s. I-1809) ja asia T-150/89, Martinelli v. komissio, tuomio 6.4.1995 (Kok. 1995, s. II-1165).

sakon määrää vahvistaessaan harkintavaltaa, eikä sen voida katsoa olevan tällöin velvollinen noudattamaan täsmällistä matemaattista kaavaa".

220. Yhteisöjen tuomioistuin on kartonkitapauksissa antamissaan tuomioissa [82] pyrkinyt selventämään, mitä vaatimuksia komission päätöksiä koskevalle perusteluvelvollisuudelle on asetettava, ja todennut seuraavaa:

" — — perusteluvelvollisuudesta johtuvat aineelliset vaatimukset täyttyvät — — , jos komissio ilmoittaa päätöksessään ne arviointiperusteet, joiden avulla se on määrittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston. Mikäli näitä arviointiperusteita ei ole ilmoitettu, päätöstä rasittaa perustelujen puutteellisuus." [83]

221. Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 606 ja 607 kohdassa, komission päätöksessä on nyt esillä olevassa asiassa esitetty "riittävä ja asianmukainen" selvitys seikoista, jotka komissio on ottanut huomioon eri rikkomisten vakavuutta arvioidessaan. Komissio on lisäksi todennut, että rikkomiset olivat jatkuneet pitkään, ja se on jopa osoittanut tämän taulukoilla, jotka on eritelty rikkomisiin osallistuneiden yksittäisten yritysten mukaisesti, ja siten ilmaissut "periaatteen, jonka mukaan eri rikkomisia vastaavat sakon osat on eritelty [rikkomisten] kestoajan mukaisesti". [84]

222. Väitteestä, jonka mukaan perusteluvelvollisuuden laajuus on jätetty huomiotta siltä osin kuin on kysymys tietojenvaihtojärjestelmän keston väitetystä keskeytymisestä, on todettava, että yhteisöjen tuomioistuin on kartonkitapauksissa antamissaan tuomioissa jälleen kerran selvästi vastustanut olettamaa, että komissio olisi velvollinen laskemaan sakot mekaanisesti ja esittämään vastaavat perustelut. Yhteisöjen tuomioistuin on samaan aikaan korostanut, että vaikka komissiolla ei ole tällaista velvollisuutta, sillä on täysi oikeus toimia näin, mutta se "ei — saa viedä itseltään harkintavaltaansa sitä kautta, että se käyttäisi yksinomaan ja mekaanisesti laskentakaavoja". [85]

223. Koska komissiolla ei näin ollen ole velvollisuutta laskea sakon määrää täysin kaavamaisesti, ei voida myöskään katsoa, että sen olisi rikkomisten kestoa arvioidessaan toimittava niin. Yhteisön oikeudesta ei siis voida päätellä, että kaikki mahdolliset keskeytykset on *välttämättä*

82 — Ks. alaviite 76.

83 — Edellä alaviitteessä 76 mainittu asia Mo och Domsjö v. komissio, tuomion 44 kohta.

84 — Valituksenalaisen tuomion 607 kohta.

85 — Edellä alaviitteessä 76 mainittu asia Mo och Domsjö v. komissio, tuomion 47 kohta.

otettava huomioon vastaavassa suhteessa. [86]

224. Nyt esillä olevassa asiassa komissio olisi näin ollen täyttänyt perusteluvelvollisuutensa, vaikkei se olisi — kuten se on päätöksessä tehnyt — konkretisoitunut kunkin yksittäisen rikkomisen keston ja yrityskohtaisten sakkojen tason välistä yhteyttä laatimalla yrityskohtaisia taulukkoja. Tämän vuoksi ei voida myöskään vaatia, että komission olisi pitänyt esittää vielä yksityiskohtaisempia selvityksiä kunkin yksittäisen osallistujan kunkin yksittäisen rikkomisen kestosta. On pidettävä riittävänä, että kyseessä olevien rikkomisten kokonaiskesto, jota komissio on käyttänyt perustana sakkojen määräämisessä, on todettavissa.

225. *Seitsemäs* valitusperuste, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt huomiotta, että päätöksen perustelut ovat sakon määrän osalta puutteellisia, on näin ollen hylättävä *perusteettomana.*

86 — Tämä ei kuitenkaan tarkoita myöskään sitä, ettei komissio *saa* ottaa keskeytyksiä huomioon. Yleisesti tarkasteltuna on kuitenkin otettava huomioon, että kartellioikeudessa on tyypillisesti kysymys pitkäkestoisista menettelyistä, joten komissio voi silloinkin, kun on näytetty toteen, että rikkominen on ollut tietyn aikaa keskeytyneenä tai että jokin yritys ei ole osallistunut määrättyihin tekoihin, usein katsoa, että kysymys on yhdestä jatkuvasta rikkomisesta tai useista rikkomisista, jotka liittyvät toisiinsa muodostaen yhtäjaksoisen rikkomisen. Ks. esim. tosiseikastot, jotka olivat edellä alaviitteessä 36 mainitussa asiassa ICI v. komissio annetun tuomion ja yhdistetyissä asioissa 6/73 ja 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents v. komissio, 6.3.1974 annetun tuomion (Kok. 1974, s. 223, Kok. Ep. II, s. 229) taustalla.

E *Valitusperuste, jonka mukaan menettelyn kesto loukkaa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyä yleissopimusta (kahdeksas* valitusperuste)

226. Viimeisessä valitusperusteessaan valittaja väittää, että koska menettely on kestänyt liian kauan, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on loukannut valittajan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus) 6 artiklan 1 kappaleessa turvattua oikeutta saada asia ratkaistua kohtuullisen ajan kuluessa.

Asianosaisten lausumat

227. *Valittaja* viittaa hallinnollisen menettelyn ja oikeudenkäyntimenettelyn pituuteen ja vetoaa tässä yhteydessä yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio antamaan tuomioon. [87] Valittajan mukaan sitä, että oikeudenkäyntimenettely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa on kestänyt lähes viisi vuotta, ei voida perustella sen enempää tosiseikkojen monitahoisuudella kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteuttamilla asian selvittämistoimilla. Huomioon on lisäksi otettava menettely kokonaisuutena: yhteisöjen tuomioistuin joutuu nyt esillä olevassa asiassa lausumaan tapahtumista, joista on kulunut jo yli kymmenen vuotta ja joista on lopullisen tuomion antamisajankohtaan mennessä kulunut jopa 15 vuotta. Näin pitkän ajan jälkeen annettu tuomio kohdistuu yrityk-

87 — Asia C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 17.12.1998 (Kok. 1998, s. I-8417).

seen, joka on taloudelliselta kannalta katsottuna ja henkilöstöön liittyvät näkökohdat huomioon ottaen muuttunut siitä ajankohdasta, jolloin se osallistui rikkomisiin. Niiden henkilöiden kannalta, joita asia tosiasiallisesti koski, tämä merkitsee pikemminkin oikeussuojan epäämistä.

228. *Komission* mielestä valitusperuste on perusteeton. Komissio toteaa ensinnäkin, että valittaja voi Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleeseen vedoten arvostella vain ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin kestoa mutta ei hallinnollisen menettelyn kestoa. Kun otetaan huomioon asian olosuhteet, oikeudenkäynti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa ei komission mielestä kuitenkaan ole kestänyt liian pitkään.

229. Komissio väittää, että valittajan taloudelliset intressit asiassa ovat olleet huomattavia. Menettely on ollut monimutkainen, siinä on ollut 11 kannetta neljällä eri kielellä, ja se on edellyttänyt huomattavan asiakirja-aineiston laajaa tutkimista. Komission mukaan valittaja — kuten muutkin myöhemmin suullista käsittelyä varten yhdistettyjen asioiden kantajat — on kaiken lisäksi tehnyt jatkuvasti uusia hakemuksia, joiden käsitteleminen ja ratkaiseminen on vaatinut aikaa. Valittaja ei näin ollen voi arvostella oikeudenkäynnin kestoa.

230. Komission mukaan vertailu asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio käydyn oikeudenkäynnin vastaavien vaiheiden kanssa nimenomaan osoittaa, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta voida nyt esillä olevassa asiassa moittia oikeudenkäynnin liian pitkästä kestosta. Kirjallisen menettelyn päättymisen ja suullisen menettelyn aloittamista koskevan päätöksen välillä kuluneen kolmen vuoden aikana on nimittäin toteutettu useita asian selvittämistoimia. Suullisen käsittelyn päättymisen ja tuomion antamisen välillä kulunut yhden vuoden aika on komission mukaan lisäksi erittäin lyhyt, kun otetaan huomioon asian laajuus.

Asian arviointi

231. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä.

232. Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan[88] "perus-

88 — Ks. asia C-7/98, Krombach, tuomio 28.3.2000 (Kok. 2000, s. I-1935, 25 ja 26 kohta).

oikeudet ovat — — erottamaton osa yleisiä oikeusperiaatteita, joiden noudattamista yhteisöjen tuomioistuin valvoo — — .[89] Tässä suhteessa yhteisöjen tuomioistuin tukeutuu jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen ja kansainvälisiin ihmisoikeuksia koskeviin asiakirjoihin, joiden syntyyn jäsenvaltiot ovat vaikuttaneet tai joihin ne ovat liittyneet. Tältä osin yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi — — on erityisen tärkeä".[90]

233. Yhteisöjen tuomioistuin on siten katsonut asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio antamassaan tuomiossa, että yhteisön oikeuden yleistä periaatetta, jonka mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja joka pohjautuu Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksesta ilmeneviin perusoikeuksiin, ja erityisesti oikeutta kohtuullisen ajan kuluessa käytävään oikeudenkäyntiin, sovelletaan myös niihin oikeudenkäynteihin, joiden kohteena on komission päätös siitä, että yritykselle määrätään sakkoa kilpailusääntöjen rikkomisesta.[91]

234. Sen ratkaisemiseksi, onko nyt kyseessä olevassa oikeudenkäynnissä loukattu valittajan oikeutta saada asia käsiteltyä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetun kohtuullisen ajan kuluessa, on ensiksi määritettävä relevantti ajanjakso.

235. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on katsottu kohtuullisen ajan osalta, että huomioon on pääsääntöisesti otettava myös oikeudenkäyntiä edeltäneen menettelyn kesto.[92]

236. EY:n tuomioistuimen perussäännön 51 artiklan 1 kohdan nojalla yhteisöjen tuomioistuimella on muutoksenhakuasioissa toimivalta muun muassa valvoa, onko asian käsittelyssä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tapahtunut oikeudenkäyntivirheitä, jotka ovat valittajan etujen vastaisia.[93] Kohtuullisen ajan kuluessa tapahtuvaa asian käsittelyä koskevan perusoikeuden tehokkuutta ei näin

89 — Ks. esim. lausunto 2/94, 28.3.1996 (Kok. 1996, s. I-1759, 33 kohta).

90 — Ks. esim. asia 222/84, Johnston, tuomio 15.5.1986 (Kok. 1986, s. 1651, Kok. Ep. VIII, s. 621, 18 kohta). Nämä periaatteet on lisäksi sisällytetty EU 6 artiklan 2 kohtaan. EU 46 artiklan d alakohdan mukaan yhteisöjen tuomioistuin valvoo tämän määräyksen soveltamista toimielinten toiminnan osalta edellyttäen, että sillä on tuomiovalta Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen mukaisesti. Ks. myös asia C-274/99 P, Connolly v. komissio, tuomio 6.3.2001 (Kok. 2001, s. I-1611, 38 kohta).

91 — Edellä alaviitteessä 87 mainittu asia Baustahlgewebe v. komissio, tuomion 21 kohta; ks. myös yhdistetyt asiat C-174/98 P ja C-189/98 P, Alankomaat ja Van der Wal v. komissio, tuomio 11.1.2000 (Kok. 2000, s. I-1, 17 kohta).

92 — Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen yhteydessä relevantti aika ei ala tässä artiklassa tarkoitetuissa rikosasioissa kulua vasta siitä, kun asia tulee vireille tuomioistuimessa, vaan jo siitä, kun henkilö saa tietää rikossyytteestä tai häneen kohdistuvista epäilyistä, eli siitä, kun häneen kohdistetaan konkreettinen syytös (ks. esim. asia Imbrioscia, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 24.11.1993, A-sarja, nro 275, 36 kohta). Kuitenkin myös siviiliasioissa huomioon otettava menettelyn kesto alkaa jo oikeudenkäyntiä edeltävän hallinnollisen menettelyn alkamisesta, jos sen yhteydessä voidaan tehdä sitova päätös ja jos asian saattaminen tuomioistuimen käsiteltäväksi riippuu kyseisen päätöksen täytäntöönpanosta (ks. asia Erkner ja Hofauer, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.4.1987, A-sarja, nro 117, 64 kohta ja asia Lithgow ym., Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 18.7.1986, A-sarja, nro 102, 199 kohta).

93 — Edellä alaviitteessä 87 mainittu asia Baustahlgewebe v. komissio, tuomion 19 kohta ja siinä mainittu oikeuskäytäntö, sekä 28 kohta.

ollen ole rajoitettu komissiossa käydyn menettelyn keston osalta, koska komission vastaavaan menettelyvirheeseen voidaan vedota ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. [94]

237. Nyt esillä olevassa asiassa voidaan kuitenkin jättää vastaamatta kysymykseen, onko komissiossa käydyn menettelyn kesto otettava huomioon, kun muutoksenhakuvaiheessa arvioidaan, onko oikeussuojaa annettu kohtuullisessa ajassa, koska valittaja on esittänyt komissiossa käydyn menettelyn keston huomioon ottamista koskevan argumenttinsa joka tapauksessa vasta valituksessaan ja siinäkin vain sivuhuomautuksena. Valittaja ei ole asiaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsiteltäessä väittänyt, että komissiossa käydyn menettelyn kesto olisi aiheuttanut sille vahinkoa. Valitusperuste on näin ollen jätettävä tutkimatta, koska tämä näkökohta on tuotu esiin vasta haettaessa muutosta yhteisöjen tuomioistuimessa. [95]

238. Sen ratkaisemiseksi, onko valittajalta evätty oikeus oikeussuojan saamiseen kohtuullisessa ajassa, on nyt esillä olevassa asiassa näin ollen otettava huomioon ainoastaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn menettelyn kokonaiskesto, joka on kanteen nostamisesta valituksenalaisen tuomion julistamiseen noin 4 vuotta ja 11 kuukautta.

239. Sekä yhteisöjen tuomioistuimen että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että oikeudenkäynnin keston kohtuullisuutta on arvioitava jokaisen asian olosuhteiden perusteella niin, että huomioon otetaan erityisesti oikeusriidan merkitys asianosaisille, asian monimutkaisuus sekä se, miten kyseessä olevat asianosaiset ja viranomaiset ovat toimineet. [96] Koska oikeudenkäynnin keston kohtuullisuutta on kuitenkin arvioitava yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella ja ottaen huomioon joukko arviointiperusteita, vertailu muihin oikeudenkäynteihin — kuten asian Baustahlgewebe vastaan komissio oikeudenkäyntiin — voi korkeintaan tarjota viitteitä tällaiselle arvioinnille. [97]

240. On ensiksi todettava, ettei nyt esillä olevassa asiassa voida kiistää, että ensim-

94 — Ks. mm. asia 223/85, RSV v. komissio, tuomio 24.11.1987 (Kok. 1987, s. 4617, 14 ja 15 kohta) mutta myös yhdistetyt asiat T-213/95 ja T-18/96, SCK ja FNK v. komissio, tuomio 22.10.1997 (Kok. 1997, s. II-1739, 56 kohta) ja siinä mainittu yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö; lisäksi kurinpitomenettelyn osalta ks. asia C-270/99 P, Z v. parlamentti, tuomio 27.11.2001 (Kok. 2001, s. I-9197, 24 kohta); ks. myös, mitä julkisasiamies Mischo on todennut edellä alaviitteessä 15 mainitussa asiassa DSM NV ja DSM Kunststoffen v. komissio 25.10.2001 esittämässään ratkaisuehdotuksessa, 95 kohta ja sitä seuraavat kohdat. On lisäksi todettava, että yhteisön tuomioistuinlaitoksen luonteenomaiset erityispiirteet eivät voi sellaisinaan millään tavalla oikeuttaa loukkaamaan perusoikeutta asian käsittelyyn Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarkoitetun kohtuullisen ajan kuluessa; ks. (erään toisen perusoikeuden osalta) asia C-17/98, Emesa Sugar, määräys 4.2.2000 (Kok. 2000, s. I-675, 18 kohta).

95 — Asia C-136/92 P, komissio v. Brazelli Lualdi ym., tuomio 1.6.1994 (Kok. 1994, s. I-1981).

96 — Ks. edellä alaviitteessä 94 mainittu asia Z v. parlamentti, tuomion 24 kohta; edellä alaviitteessä 87 mainittu asia Baustahlgewebe v. komissio, tuomion 29 kohta; edellä alaviitteessä 92 mainittu asia Erkner ja Hofauer, tuomion 66 kohta; asia Kemmache, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 27.11.1991, A-sarja, nro 218, 60 kohta; asia × v. Ranska, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 31.3.1992, A-sarja, nro 234-C, 32 kohta; asia Phocas v. Ranska, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.4.1996, Recueil des arrêts et décisions 1996-II, 71 kohta ja asia Garyfallou AEBE v. Kreikka, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 24.9.1997, Recueil des arrêts et décisions 1997-V, 39 kohta.

97 — Vastaavasti ks. myös julkisasiamies Mischon edellä alaviitteessä 15 mainitussa PVC II -tapauksessa esittämä ratkaisuehdotus, 158 ja 159 kohta.

mäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyllä oikeudenkäynnillä oli merkitystä valittajan *todellisten etujen* kannalta.[98] Komissio oli nimittäin määrännyt valittajalle epäilemättä suhteellisen suuren sakon, jonka määrä oli 6 500 000 ecua, joka oli maksettava kolmen kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksiantamisesta ja jolle oli eräpäivän jälkeen maksettava 9,75 prosenttia vuotuista viivästyskorkoa.[99] Toisaalta valittaja ei ole väittänyt, että oikeusriita olisi välittömästi uhannut sen taloudellisia toimintamahdollisuuksia, joten ei ollut mitään syytä kiirehtiä menettelyä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.[100]

241. Asian *monimutkaisuuden* osalta on huomautettava, että komissio on päätöksessään todennut 17 eurooppalaisen terästeollisuusyrityksen ja yhden niiden toimialajärjestön rikkoneen kilpailusääntöjä ja määrännyt 14 yritykselle sakkoja näistä rikkomisista.

242. Sekä valituksenalaisesta tuomiosta että asiakirja-aineistosta ilmenee, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on joutunut tutkimaan huomattavan määrän asiakirjoja[101] ja arvioimaan suurta määrää tosiseikkoihin liittyviä kysymyksiä ja oikeuskysymyksiä sekä yhteisesti kaikkien kantajien osalta että erikseen nyt esillä olevassa asiassa valittajana olevan kantajan osalta. Niistä, joille päätös oli osoitettu, valittajan lisäksi kymmenen muuta nosti päätöksestä kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin yhdisti nämä eri kielillä vireille pannut 11 asiaa selvittämistoimia ja suullista käsittelyä varten.[102]

243. Muun muassa prosessiekonomisista syistä voi olla sallittua ja joissakin olosuhteissa jopa välttämätöntä, että eri menettelyt yhdistetään, jotta ne voitaisiin ratkaista yhdessä, tai että ne sovitetaan yhteen ratkaisemista varten.[103] Kohtuullisuutta arvioitaessa nyt kyseessä olevaa oikeudenkäyntiä ei näin ollen voida tarkastella erillisenä, vaan huomioon on otettava ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rinnakkaisina tai osittain yhdistettyinä käsittelemien asioiden muodostama kokonaisuus.

244. Näissä olosuhteissa on katsottava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oli ratkaistava oikeusriita, joka oli sekä tosiseikkojen osalta että oikeudellisesti monimutkainen.

245. Menettelyn kestoa on vielä tarkasteltava ottaen huomion *yritysten, komission*

98 — Tässä yhteydessä ks. myös yhteisöjen tuomioistuimen edellä alaviitteessä 87 mainitussa asiassa Baustahlgewebe v. komissio antamassaan tuomiossa (30 ja 31 kohta) esittämät toteamukset, joita voidaan tältä osin soveltaa nyt esillä olevaan asiaan.

99 — Ks. päätöksen 4 ja 5 artikla.

100 — Tältä osin ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö (ks. esim. asia A ym. v. Tanska, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 8.2.1996, Recueil des arrêts et décisions 1996-1, 78 kohta), jonka mukaan erityistapauksissa, joissa on olemassa korjaamattoman vahingon uhka, päätöksenteon edellytetään tapahtuvan tavanomaista nopeammin.

101 — Pelkästään komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle 24.11.1994 toimittama asiakirja-aineisto sisälsi noin 11 000 asiakirjaa (valituksenalaisen tuomion 51 kohta).

102 — Ks. valituksenalaisen tuomion 4 ja 56 kohta.

103 — Ks. asia Süssmann v. Saksa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 16.9.1996, Recueil des arrêts et décisions 1996-IV, 56 ja 59 kohta.

ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toiminta. Tässä tarkoituksessa on asianmukaista tarkastella oikeudenkäynnin yksittäisiä vaiheita erikseen samalla tavoin, kuin yhteisöjen tuomioistuin on jo tehnyt asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio antamassaan tuomiossa. Jako, joka on tässä tuomiossa tehty yhtäältä suullista käsittelyä edeltävän vaiheen ja toisaalta suullisesta käsittelystä tuomion julistamiseen kestäneen vaiheen välillä,[104] on järkevä, koska ensimmäisessä vaiheessa myös yritykset ja komissio pystyvät vaikuttamaan oikeudenkäynnin kestoon, kun taas jälkimmäisessä vaiheessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on yksin vastuussa oikeudenkäynnin kestosta.

246. Kuten valituksenalaisen tuomion 49 kohdasta ja sitä seuraavista kohdista ilmenee, ensimmäinen vaihe, jolla on merkitystä arvioitaessa oikeudenkäynnin kestoa nyt esillä olevassa asiassa, eli kanteen nostamisen ja suullisen käsittelyn välinen vaihe kesti melkein neljä vuotta. Tuomion julistamiseen päättynyt neuvotteluvaihe kesti lähestulkoon tarkalleen vuoden.

247. Viimeksi mainitun vaiheen osalta on ensinnäkin todettava, ettei sitä selvästikään voida arvostella. Kun otetaan huomioon asian monimutkaisuus ja prosessioikeudelliset tekijät, kuten kieliä koskevat järjestelyt,[105] sitä, että valituksenalaisen tuomion julistamiseen päättynyt neuvotteluvaihe on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kestänyt hieman alle vuoden, on pidettävä kohtuullisena. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että vaihe on kestänyt selvästi vähemmän kuin 22 kuukautta, mitä yhteisöjen tuomioistuimen piti asiassa Baustahlgewebe vastaan komissio antamassaan tuomiossa kyseisen oikeudenkäyntivaiheen osalta kohtuuttomana.

248. Sen sijaan melkein neljä vuotta kestänyttä ensimmäistä vaihetta on ensi arviolta todella pidettävä suhteellisen pitkänä, vaikka otetaan huomioon, että kirjallisen käsittelyn kesto sisältyy siihen, joten sitä on tutkittava yksityiskohtaisemmin erityisesti yritysten, komission ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toiminnan osalta.

249. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen osalta on aluksi todettava, että kun otetaan huomioon valituksenalaisen tuomion 49 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa oleva selvitys sen toiminnasta, sen ei voida — toisin kuin asian Baustahlgewebe vastaan komissio oikeudenkäynnissä — osoittaa olleen selvästi toimeton mitään sellaisia pidempiä ajanjaksoja, jotka voivat olla perusteltuja vain poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi.[106]

104 — Ks. tarkemmin edellä alaviitteessä 87 mainitussa asiassa Baustahlgewebe v. komissio annetun tuomion 45 kohta.

105 — Ks. edellä alaviitteessä 87 mainittu asia Baustahlgewebe v. komissio, tuomion 43 kohta. Nyt esillä olevassa asiassa piti — kaikkien ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kantajina esiintyneiden osalta yhteensä — kääntää yli 2 500 sivua tuomion tekstiä ranskasta eri oikeudenkäyntikielille ja lisäksi otteita siitä muille yhteisöjen virallisille kielille ennen kuin tuomiot voitiin julistaa.

106 — Ks. asia Zimmermann ja Steiner, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 13.7.1983, A-sarja, nro 66, 27 kohta ja asia Guincho, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 10.7.1984, A-sarja, nro 81, 36 kohta.

250. Tilanne oli pikemminkin sellainen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli suullista käsittelyä edeltäneen vaiheen aikana joutunut suuressa määrin keskittymään sen kysymyksen selvittämiseen, oliko kantajilla oikeus tutustua komission oikeudenkäyntiasiakirjoihin. [107] Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin joutui tässä yhteydessä ratkaisemaan yhtäältä, olivatko asiakirjat "luottamuksellisia", ja toisaalta, olivatko asiakirjat "sisäisiä" asiakirjoja, joilla ei ollut tai voinut olla merkitystä päätöksen oikeudellisen arvioinnin kannalta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin käsitteli 19.6.1996 antamassaan määräyksessä [108] ja 10.12.1997 antamassaan määräyksessä [109] kantajien oikeutta tutustua komission asiakirjoihin ja näiden asiakirjojen esittämistä.

251. Vaikka mitään selvän toimettomuuden jaksoja ei siis ole havaittavissa, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ripeä toiminta ei kuitenkaan tarkoita, etteikö oikeutta saada oikeussuojaa kohtuullisessa ajassa olisi voitu loukata.

252. Sen ratkaisemiseksi, onko kohtuullisessa ajassa saatavaa oikeussuojaa koskevaa perusoikeutta loukattu, voi lähtökohtaisesti olla pikemminkin täysin aiheellista tarkastella yksityiskohtaisemmin toimintojen tyyppiä ja kestoa ottaen erityisesti huomioon, kenen toiminnasta kulloinkin on kysymys (yritysten, komission vai itse ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toiminnasta).

253. Samaan aikaan on kuitenkin otettava huomioon asianosaisten ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen intressien vuorovaikutus. Valittajan osalta on todettava, että se voi lähtökohtaisesti käyttää kaikki käytettävissään olevat prosessuaaliset mahdollisuudet. [110] Näihin mahdollisuuksiin kuuluu ilman muuta myös mahdollisuus tehdä hakemus, jossa vaaditaan oikeutta tutustua komission asiakirjoihin. Toisin kuin komissio väittää, ei näin ollen ole mitään ristiriitaa siinä, että tehdään ensin tämänsisältöinen hakemus ja sitten arvostellaan oikeudenkäynnin kestoa, jollei kysymys ole ilmeisestä väärinkäytöstä.

254. Ei kylläkään ole poissuljettua, että yritysten tai komission hakemusten käsittely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kestää kohtuuttoman kauan. Tällaisessa tapauksessa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on katsottava olevan vastuussa tästä aiheutuneesta viiveestä siltä osin kuin on kysymys oikeussuojan turvaamisesta kohtuullisessa ajassa. Sama koskee komission selvää hidastelua, jos ensimmäisen oikeusasteen tuomio-

107 — Tämän jälkeen eräät muut prosessinjohtotoimenpiteet työllistivät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta vielä muutaman kuukauden ajan suulliseen käsittelyyn saakka. Ks. valituksenalaisen tuomion 57 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

108 — Yhdistetyt asiat T-134/94, T-136/94—T-138/94, T-141/94, T-145/94, T-147/94, T-148/94, T-151/94, T-156/94 ja T-157/94, NMH Stahlwerke ym. v. komissio, määräys 19.6.1996 (Kok. 1996, s. II-537).

109 — Yhdistetyt asiat T-134/94, T-136/94—T-138/94, T-141/94, T-145/94, T-147/94, T-148/94, T-151/94, T-156/94 ja T-157/94, NMH Stahlwerke ym. v. komissio, määräys 10.12.1997 (Kok. 1997, s. II-2293).

110 — Ks. edellä alaviitteessä 87 mainittu asia Baustahlgewebe v. komissio, tuomion 39 kohta ja asia Poiss, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.4.1987, A-sarja, nro 117, 57 kohta.

istuinta voidaan moittia siitä, ettei se ole puuttunut siihen asiamukaisella tavalla.

255. Valittaja ei kuitenkaan ole esittänyt tällaisesta mitään sellaisia konkreettisia väitteitä, joiden perusteella yhteisöjen tuomioistuin voisi päätellä, että näin on tapahtunut.

256. Valittajan väite, jonka mukaan oikeus tutustua asiakirjoihin olisi pitänyt myöntää jo komissiossa käydyssä menettelyssä, joten menettelyn "kiinni ottaminen" ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa on aiheuttanut viivettä, on virheellinen, koska se, että asiakirjoihin olisi saanut tutustua komissiossa käydyssä menettelyssä, olisi silloin viivyttänyt tätä menettelyä, ja koska komissiota ei lähtökohtaisesti voida arvostella siitä, että se on yrittänyt suojella kolmansien etuja ("luottamuksellisuutta") tai omia, menettelystä riippumattomia etujaan ("sisäiset asiakirjat").

257. Valituksenalaiseen tuomioon sisältyvistä tiedoista — joiden paikkansapitävyyttä valittaja ei ole riitauttanut tai joita se ei ole väittänyt epätäydellisiksi — ei ilmene, mistä syystä tutkinta olisi kestänyt kohtuuttoman kauan. Komission asiakirjojen "luottamuksellisuuden" arviointi edellytti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelta monitasoista tutkintaa, jossa oli suoritettava intressivertailu kolmansilla mahdollisesti olevien oikeuksien, komission oikeuksien ja yritysten, muun muassa valittajan, oikeuksien välillä. Se, että asiakirjat voitiin luokitella "sisäisiksi" asiakirjoiksi, edellytti vielä alustavan aineellisen arvioinnin suorittamista, jotta voitiin ratkaista, oliko asiakirjojen sisällöllä mahdollisesti merkitystä. [111]

258. Valituksenalaisessa tuomiossa ei ole mitään, mikä osoittaisi komission viivytelleen tarpeettomasti. Kuten valituksenalaisen tuomion 52 kohdasta — jota ei ole tältä osin riitautettu — ilmenee, on pikemminkin niin, että ainoastaan yritykset itse aiheuttivat tiettyjä viivästyksiä, koska ne eivät noudattaneet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen erästä prosessinjohtotoimenpidettä välittömästi ja asianmukaisesti. [112]

259. Yhteenvetona voidaan siis todeta, että kun otetaan huomioon kontradiktorisen menettelyn vaatimukset ja asianmukainen liikkumavara vaadittavien päätöksentekoperusteiden tutkinnassa ja erityisesti myös se, että asianosaisten edut on turvattava yhdenvertaisesti ja että on noudatettava kieliä koskevia järjestelyjä, [113] ensimmäisen

111 — Kysymys oli ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyn oikeudenkäynnin eri asianosaisten väitteistä ja perusteluista, jotka koskivat muiden pääosastojen, erityisesti pääosasto III:n, roolia. Tältä osin ks. edellä 40 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

112 — Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ensimmäisiin kysymyksiin annetut vastaukset olivat epätäydellisiä.

113 — Edellä alaviitteessä 87 mainittu asia Baustahlgewebe v. komissio, tuomion 43 kohta.

oikeusasteen tuomioistuimen ei voida katsoa viivytelleen oikeudenkäynnin läpiviemisessä, eikä oikeudenkäynnin kesto näin ollen ole kokonaisuutena kohtuuton.

260. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleeseen perustuva *kahdeksas* valitusperuste on näin ollen hylättävä *perusteettomana*.

IV Ratkaisuehdotus

260. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin ratkaisee asian seuraavasti:

— valitus hylätään ja

— valittaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.